ДЕТИНЬСТВО
DETINJSTVO
CHILDHOOD

1993/1,2

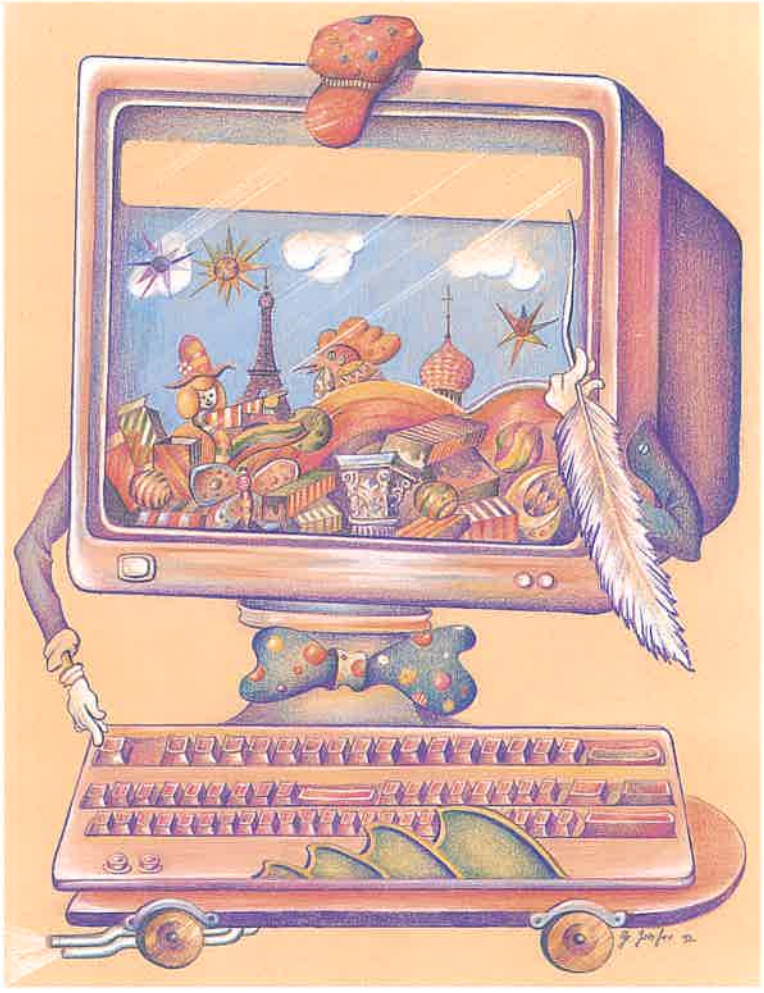

Рођен сам 5. априла 1942. у Г. Оризари. Завршио сам Академију ликовних уметности (одсек графике) 1968. и постдипломске студије (у класи проф. Бошка Карановића) у Београду 1980. Члан сам СЕПУВ-а. Живим и радим у Новом Саду.

C. Dimovski

ДЕТИЊСТВО
DETINJSTVO
часопис о књижевности за децу
година XIX број 1,2
пролеће – лето 1993.

Редакција
Др Живан Живковић
(главни и одговорни уредник),
др Емил Каменов, Светозар
Малешев, Раде Обреновић,
др Милутин Смиљанић,
Владимир Стојиљковић

Лектор и коректор:
Светозар Малешев
Ликовни уредник:
Оскар Штефан
Насловна страна:
Георги Јосифов
Илустрације:
Цветан Димовски
Секретар редакције:
Бека Деак
Издавач:
Змајеве дечје игре
За издавача:
Раде Обреновић, директор
Змајевих дечјих игара

Часопис „Детињство" излази тромесечно
Цена овог двоброја 300.000 динара,
Годишња претплата 600.000 динара,
за иностранство 1,200.000 динара.
Рукописи се не враћају.

Адреса: Змај јовина 26/II, 21000 Нови Сад
Телефон: (021) 611-266
Факс: (021) 26-245
Жиро рачун: 65700-603-2437 СДК Нови Сад
Слог: *Ласер Студио, Нови Сад*
Тираж: *1.500 примерака*
Штампа: *Стојков, Нови Сад*
Штамање завршено: маја 1993.

Часопис "Детињство" делимично финансира Министарство за културу Републике Србије

Садржај

Младост „Детињства" 3

I
СТВАРАОЦИ И ПОЈАВЕ 5
Бранко Јовановић – Сага о детињству и младости 7

II
БАШТИНА 15
Светозар Малешев – Дечији пријатељи (II) 16
Перо Зубац – Шантић и детињство 27

III
РАЗГОВОРИ 29
Раде Обреновић – Давни разговор
са Десанком Максимовић 30

IV
ИЗАБРАНО ИЗ НОВИХ РУКОПИСА 33
Драгомир Ђорђевић – Сада ћу вам рећи 35
Живан Живковић – Драж новине
у поезији Поп. Д. Ђурђева 38

V
ОСВЕТЉЕЊА 41
Живан Живковић – Десанка Максимовић – песник
хаику поезије о деци и за децу 43
Јован Љуштановић – Балкански ловац у ражи 45
Драгутин Огњановић – Осећање живота –
осећање времена 47
Велиша Јоксимовић – Ново смешно чудо 48

VI
ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА 51
Биљана Веселиновић – Апел Радета Обреновића . . . 53

VII
САДРЖАЈ ОСАМНАЕСТОГ ГОДИШТА 55

МЛАДОСТ "ДЕТИЊСТВА"

"Детињство" се родило 1975. године у Новом Саду као гласило Змајевих дечјих игара. Његов први главни и одговорни уредник био је Владимир Миларић.

Са завршним бројем за 1992. годину, часопис о књижевности за децу "Детињство" постао је пунолетан. Првим бројем за ову годину, отвара се ново поглавље у књизи његовога развоја и раста – поглавље праве младости. Како ће та младост протицати, није захвално предвиђати – поготово не из перспективе наше стварности и издавачке збиље – из једноставног разлога што је и у добу детињства, на путу "Детињства", било тешкоћа па и препрека, али су оне успешно превладаване. Превладаване су захваљујући пре свега великој, брижној и на различита искушења спремној породици Змајевих дечјих игара, која је успевала да правовремено окупи све оне који могу помоћи да се у расту и развоју часописа не застане, не поклекне... Таквих оданих и поузданих пријатеља је било много. Стизали су са свих страна доскора заједничке нам отаџбине. Мада данас живе у другим државама, својим прилозима и помоћи, добродошли су и у Змајеве дечје игре и на странице пунолетног "Детињства".

Број оних који су о "Детињству" бринули током протеклих осамнаест година није могућно прецизно одредити, али је сигурно да он није мали. Њихови напори, ентузијазам и уверење да раде на племенитом послу, на послу свога рода и најмлађих његових чланова, оријентири су које морају поштовати и они којима је "Детињство" поверено на даљу бригу, а уједно и обавеза да се уради и више, и боље, уколико је то могуће...

Као што су и у развоју људском промене на преласку детињства у младост неизбежност – иако се не могу уочити увек на први поглед – и у "Детињству" ће бити промена, а неке ћете запазити већ у овом броју. Међутим, извесно је, оне неће бити тако крупне – ни сада ни у будуће – да би се њима изменила суштина која одређује ово гласило, од како оно постоји као јединствен публикум на просторима нашега језика.

Прихватајући се даље бриге о "Детињству", са задовољством изражавамо захвалност свим досадашњим сарадницима, позивајући их истовремено да својим прилозима садржајно обогаћују и будуће свеске нашега и свога часописа. Надамо се, такође, да ће се у сарадничко коло укључити и други, млађи стваоци, као и они којима је бављење књижевношћу за децу више од професионалне обавезе.

Посебно се захваљујемо члановима досадашње Редакције и њеном главном и одговорном уреднику проф. др Слободану Ж. Марковићу, који су већ пунолетно "Детињство" поверили нашем раду, одговорности и савести.

Редакција

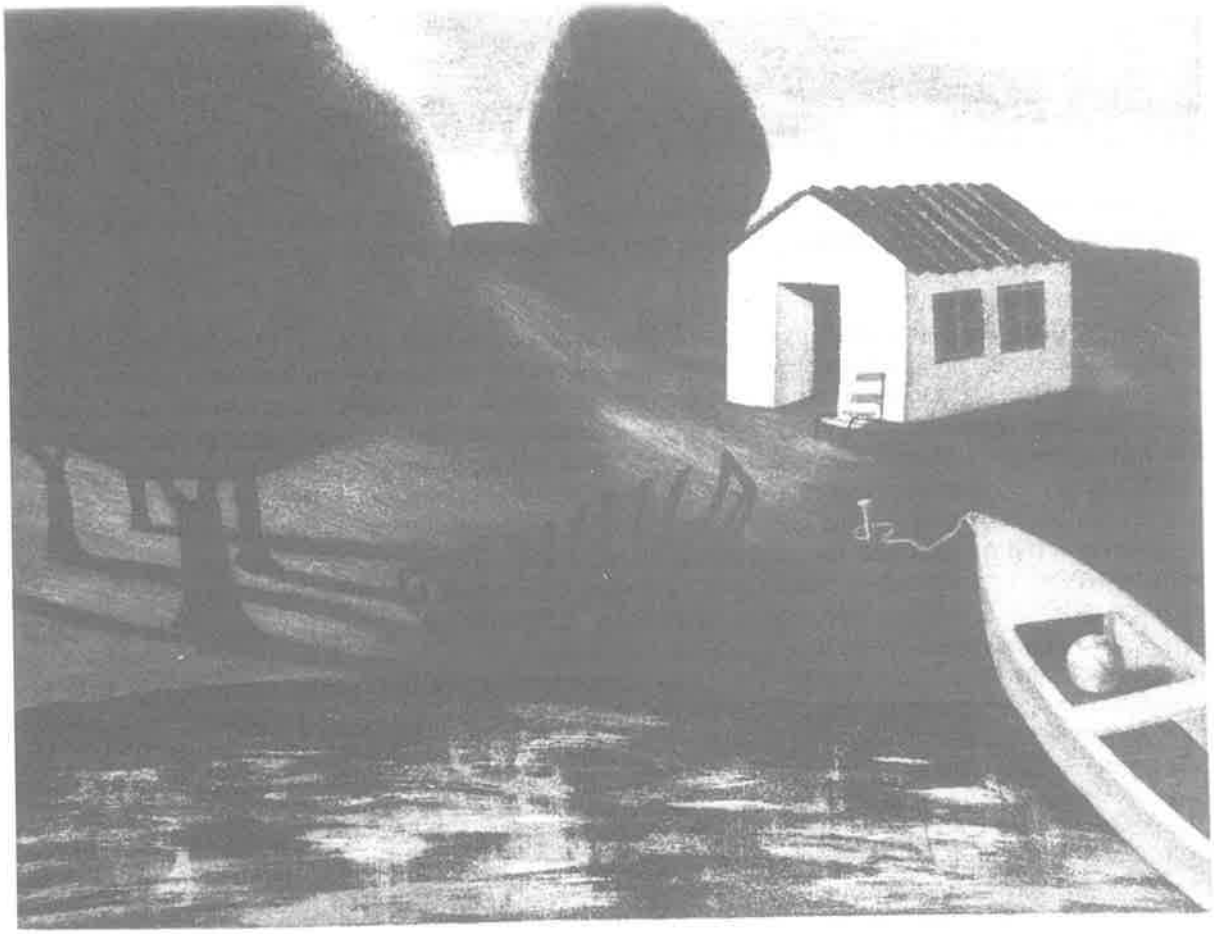

I

Стварања и појаве

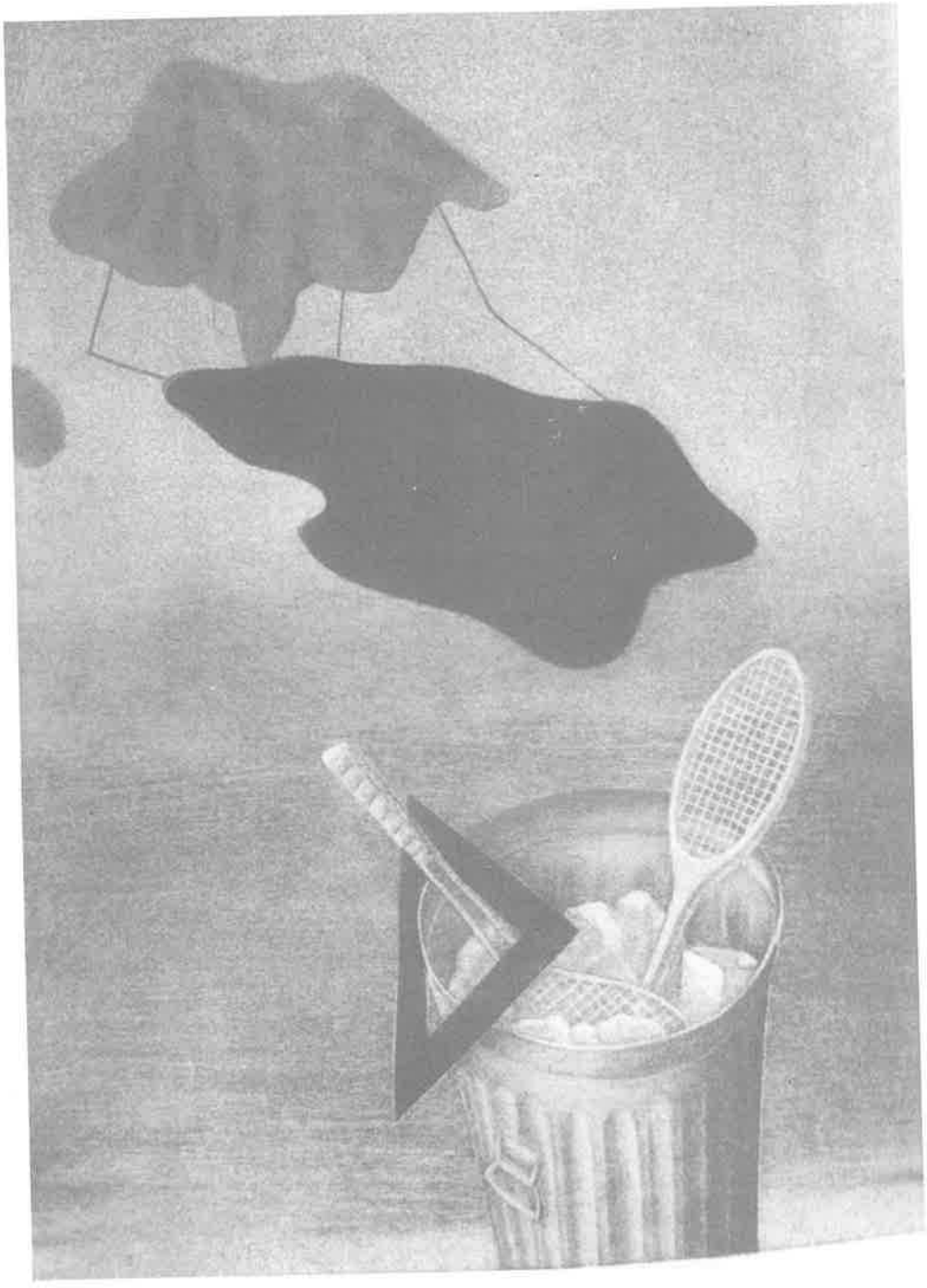

Бранко ЈОВАНОВИЋ

САГА О ДЕТИЊСТВУ И МЛАДОСТИ

БЕОГРАДСКИ РОМАНИ ДРАГАНА ЛУКИЋА (СКЗ, БЕОГРАД, 1991)

Питали једном приликом /Дане Шијан/ Бранка В. Радичевића шта би, као истакнути дечји писац, препоручио онима који желе да се посвете писању за децу. Радичевић је одговорио: *Да књижевни рад схвате озбиљно, да се не претварају, да не потцењују децу. Да пре свега имају у виду да су деца људи, а не лутке за нелитерарна изживљавања".* А кад су другом приликом /опет Шијан/ упитали Драгана Лукића шта је литература за децу и каква је њена улога, Лукић је рекао: *"Поезија за децу мора пре свега бити поезија. И уопште, свака књига за децу мора, пре свега, бити уметнички вредна, литерарна, па тек онда дечја.*

Два писца, два одговора. Писци различити по тематици, вокацији, изразу – слични по односу према уметничком чину и поступку. И Радичевић, и Лукић, својим делом потврђују речи које су овим одговорима рекли. Потврдиће их сваки озбиљан стваралац који се оваквога посла латио и своје перо најмлађем читаоцу посветио.

О Лукићу је овде реч, и о његовом делу.

Кратка прича о једном дугом стваралачком путу.

Запис о податку: колико година живота, толико књига...

1.

Пре четрдесет и пет година, 4. новембра 1946, у "Јежу" је објављен епиграм с насловом *За напредак.* Потпис: Драган Лукић. Био је то први штампани рад будућег песника, приповедача, романсијера, позоришног писца, естетичара, педагога, уредника... Од тада до данас, његов стваралачки пут је без прекида. Без умора, без предаха.

Записано је да је Драган Лукић рођен године 1928. у Београду, у Палилули, да је растао на Пашином Брду, да је у свет писмености и знања ушао кроз Основну школу "Војислав Илић", да је гимназију учио у Шестој мушкој, југословенску књижевност и српскохрватски језик студирао на Филозофском факултету у Београду, да је био професор у београдској Школи за васпитаче, па готово три деценије уредник Програма за децу Радио–Београда. Није записан једино податак да је недавно навршио пуни радни стаж. Стваралачки стаж, међутим, и даље траје.

Важније, најважније детаље Лукићевог животног и уметничког пута наћи ћемо у самом његовом делу. Сам је о себи записао: "И моја школа, и наша кућа у којој сам провео детињство, налази се на периферији Београда. Ја то веома ценим. Мислим да се детињство може много лепше и пуније проживети на периферији града или у неком малом месту, него као заробљеник скучених простора, бетонских ограда и саобраћајних опасности града".

О тој београдској периферији, о крају у којем је рођен и растао, школовао се и одрастао, Лукић ће често писати и у својој поезији, и у прози, увек топло, уз сећања и чежњу, носталгију и љубав. Оставиће тај крај дубоког трага у његовом животу, па тиме и у делу, обогатиће многе странице његових казивања о једном детињству, младости, стасавању, сазревању, о генерацији, о генерацијама младих људи уочи рата, у рату, у послератним данима, кад је и

најситнија радост била велика радост, мала брига постајала огромна, тешка.

Као Џумхур кад црта жалузине Шпаније, минарета и калдрму Арабије, прецизно, минуциозно, до најситнијег детаља, тако и Лукић слика пределе свога детињства:

Пашино брдо, с два фудбалска игралишта, цигланом и ниским кућицама сред вртова, с бунарима и чесмом на улици, пре је личило на неки шумадијски пејзаж него на део Београда. Али већ у подножју брда осећао се град. Ту су биле асфалтиране улице с дрворедима јабланова, занатлијске радње и продавнице, велика основна школа с дечјим диспанзером, аутобуска линија за град. Ако пођеш у чистим ципелама с Пашиног брда у град после кише, онда у џепу мораш да понесеш крпицу, да би у првој калдрмисаној градској улици могао да скинеш блато. Многе улице на Пашином брду имале су само тротоаре од ситних цигала и каменова. Читаво Пашино брдо било је усмерено ка улицама Господара Вучића, Топаловићевој и Донској, ка Цветковој кафани и пијаци. Тамо се Пашино брдо снабдевало храном, тамо су људи хватали трамвај шестицу и силазили у град. Људи с Пашиног брда силазили су у подножје брда и пели се према Цветку, изнад којег се уздизало још веће београдско брдо, Звездара. Од Пашиног брда до Цветка водила је свака стаза, па се и Гидрина гимназија, Шеста мушка, налазила близу Цветкове кафане.

Тако читамо у роману *Цветковци* запис о једном кутку Београда у којем је – каже писац – сваки педаљ земљишта и сваки педаљ асфалта, прећен хиљадама пута босим ногама, па су тај крај дечаци познавали као свој кревет, као меко узглавље под топлим породичним кровом.

Ту је настао, и ту је растао, песник Драган Лукић, одатле су кренули његови први стихови, најпре ка *Новом средњошколцу*, а затим ка другим редакцијама часописа и листова. Одатле ће стићи до године 1951, до књиге *Нас пет*, заједничке збирке поезије и прозе петорице књижевних истомишљеника, у којој се Лукић, циклусом *Деци*, први пут целовитије обратио својим малим читаоцима. Том књигом, невеликом али у време кад се појавила поприлично запаженом, почиње прави стваралачки опус Драгана Лукића у којем се данас, после четрдесет година, налази завидан збир од шездесет и више наслова. Сетићемо се само неких, изузетно запажених: *Из једног џепа* /1957/, *Како се коме чини* /1958/, *Овде станују песме* /1961/, *Мој тролејбус* /1962/, *Вагон прве класе* /1963/, *Хиљаду речи о три речи* /1968/, *Деца и џинови* /1970/, *Ветар вуче лишће за нос* /1970/, "Небодер Ц 17" /1970/, "Капетаница небодера" /1971/, *Бомба у белој кафи* /1972/, *Фифи* /1973/, *Како расту ногавице* /1973/, *Шта тата каже* /1974/, *Распродаја играчака* /1975/, *Три гускетара* /1977/, *Песникове приче* /1978/, *Пријатељић* /1979/, *Капетанов сланик* /1979/, *Цветковци* /1981/, *Морнарска читанка* /1982/, *Пругасти* /1982/, *Појављивање великих девојчица* /1985/, *Два ровињска капетана* / са Николом Дреновцем, 1986/, *Мали па велики* /1989/, *Ђачке песме* /1990/... Између ових наслова, Лукићева биографија бележи низ сликовница, сценских текстова, једночинки, поновљених и допуњених издања, избора поезије и прозе, издања у школској литератури... Додамо ли томе читав низ књига превода /а превођен је, било збиркама, било појединачним песмама, на албански, бугарски, чешки, енглески, есперанто, француски, мађарски, македонски, немачки, румунски, словачки, словеначки, турски језик, имаћемо пред собом целовит стваралачки лик и опус овога изузетно плодног, тематски разноврсног, садржајем богатог писца.

Шта се може од наредних година очекивати? По свему судећи, исто то само мало друкчије, што значи: насмејану стваралачку енергију, али са новим темама, новим садржајима; нове наслове и читалачке доживљаје. И озбиљне, студиозне, критичке, естетске анализе Лукићевог занимљивог и значајног књижевног дела.

2.

Има Драган Лукић у књизи *Како расту ногавице* један кратак лирски кроки с насловом *Моја песма* и са веома карактеристичним, за његову лирску вокацију битним исказом:

Немам птицу, али имам песму,
речи су јој ко перје шарене...

Поредећи нимало случајно ова два појма: птицу као симбол детиње радозналости, чежње, жудње за новим, непознатим, и песму као метафору сублимације животног искуства и емоције, песник заправо прецизно исказује своју поетику, однос према садржајима који испод његовог пера излазе и одлазе према том малом, младом и непознатом бићу. Ова два појма Лукић свесно изједначава, подводи их под заједничку одредницу: песма – то је исто што и птица, немир вечити, непрекидно откривање неоткривеног, исповедање нереченог; птица – то је што и песма, лепота никад до краја ухватљива, знамење чистог, плавог, ненатруњеног дечјег света. Та птица ће се једног тренутка јавити као изненадна лепота у виду сна /опет нешто неухватљиво, дакле/, као пољубац и успаванка, као тек наслућени обрис стварности у плавичастој измаглици:

Јастуку је увече шапућем,
само тихо да је кревет чује,
песмица ме ко псетанце греје
и ко добра птица успављује.

Она, птица или песма, наједном ће се пренетнути у бајку о јастуку, у скаску која дете преводи из света игре у свет маштарије:

Шта све има у јастуку,
у јастуку на кревету
кад се спава мом детету?

У јастуку море има и брод један који плови, у јастуку ловац живи који дечји умор лови, у јастуку фрула свира, свако може да је чује, у јастуку такси чека, са њим може да путује свако дете, свако дете, у јастуку птица има, на њој деца кроз ноћ лете. Ту је хор од сто лутака, и још хор од сто војника, и још много добрих чика... У јастуку п т и ц а пева.

Птица или песма, песма или птица.

Овај мотив Лукић ће поновити више пута /*Девојчица спава*, на пример, у књизи *Шта тата каже*, или *Успаванка*: "Кад спава дечак мој, спавају му и ноге, у ногама ход, у ходу пут, на путу птица. Кад се пробуди дечак мој, поскоче му ноге, у ногама ход, у ходу пут, на путу птица. Нека узме птицу и нека се игра"; и другде/, вариране га на разне начине, допуњаваће га, али ће га ретко где тако целовито исказати како је то учинио у цитираној песми *Шта све има у јастуку*, песми коју ниједна будућа антологија стихова за децу не би смела заобићи.

Град. Школа. Породица. Домовина. Море. Природа. Игра. То су шири тематски оквири поезије и прозе Драгана Лукића. Сваку од ових целина чини низ подтема, детаља, разгранака, мотивских новина, свака је посебан песнички, ликовни, музички, естетски доживљај, али све оне, опет, имају једну златну нит што их повезује у јединствену, сродничку лирско–наративну оркестрацију, сигурном руком доведену до завидног уметничког нивоа. Та златна нит, којим све почиње и којом се све завршава, јесте дете. Дете је на градском асфалту и под градским небом – у тролејбусу, трамвају, на улици, у зоолошком врту, у парку; у школи је ђак који слуша, учи, памти, заборавља, буни се, љути, наслућује; под породичним кровом је уз мајку, оца, деду, брата, сестру, друга, играчку; ослушкује реч *домовина* и бира речи којима ће рећи све што та реч подразумева; на мору је гусар, пливач, барба, мало биће збуњено пространством и тајанством; у природи је саучесник у свему што се пред његовим оком и ухом, под његовом ногом и руком збива; у игри је – игра, игра, и до краја игра, растерећена, незаустављена. Дете је, дакле, једини прави, неприкосновени јунак, ради њега постоји и река, и облак, и лав, и цвет, и свет. Писац је пред дететом у ставу мирно. Никад неће детету рећи: волим те, али

ће му увек показати, и непрекидно показивати, да га воли. Писац ће – овај писац, Драган Лукић, у свом пуном лику и облику – свакога трена бити одрасли друг пред другом који тек расте. Друг, никад генерал пред војником.

Песник детету жели срећу. Жели му добро јутро и лак сан. Бори се за његово право. За његово место и глас. Дете је човек који мора да расте и одрасте као човек. Да израсте у човека. Детету треба помоћи, треба му дати радости и смеха: "И смеха, смеха, и смеха деци!" Смех је лек за дуги век:

Весела песма нек децу буди,
и нек се весело у кревет оде,
весело само – ко жубор воде,
па ће порасти весели људи.

И опет: "Па зато – смеха и смеха деци!" А дете, зна и дете да размишља, има и дете реч:

Кад порастем бићу, бићу!
Све је моје, све је моје!
Широм срце отворићу
за све ствари што постоје.

Реч *дете* песник увек изговара наглашено, пише замишљеним великим словом. Као и *отац,* као и *мајка,* и *дед.* Тако им одаје поштовање, исказује љубав. Такве их уноси у литературу, такве их из литературе износи пред малог читаоца. Стотину ће песама о оцу написати, и свака ће у подтексту, у созвучју, имати химничан тон. Свечан. Узвишен. Провешће кроз песме и приче Јовицу, Јасну, Биљану... У свакаквим ће их ситуацијама налазити, и у немоћи и у премоћи, и у радости и у сети, и увек ће им пружити руку која милује, рећи реч која саветује, храбри и упућује, ненаметљиво, без подигнутог кажипрста и гласа.

Може читалац у новијим књигама Драгана Лукића наћи теме о којима је песник и раније певао – као тролејбус, као солитер, као свакојаки детаљ града – али ће баш у тим старим темама увек наћи једног новог песника, његов нов израз, прилаз, ново духовито решење. Открије, такође, и дубљу, снажнију, мисаонију лирску координату његовог песничког система. Септембарски пејзаж дрвореда насликаће поступком импресионисте:

Јесен је и почиње велика смена страже:
зелена војска зелено оружје одлаже
и зелене униформе пара,

а многе песме сличног колорита прави су мали лирски медаљони,гобленски сликовити, кристално чисти, ослобођени непотребних наслага и сувишне реторике.

И ево нас поново пред недоумицом: песма или птица? Или, песма уместо птице, птица уместо песме? Или, и песма и птица подједнако? У једној строфи песник каже: *Песма не сме да промукне, да изгуби добар глас.* Није ли то готова стваралачка дефиниција? Ако јесте, онда је Драган Лукић многом својом књигом показао да му је баш до те дефиниције понајпре стало.

3.

Говори поново Драган Лукић, говори о себи на начин помало необичан: *Није ли лепо што основна школа, у којој сам учио, носи име нашег песника Војислава Илића! Можда сам зато и ја волео да састављам песме, па су ме другови прозвали – песник. После су ме тако звали и професори. На пример, узме професорка хемије моју свеску, а ја тамо око формуле неког једињења исписао стихове.* Тако је, значи, кренуо у свет литературе основац са Пашиног брда. Каже даље: *Сваког дана сам бележио понешто – ваљда из жеље да тако, на тај начин, задржим и сачувам од пролазности и заборава поједине доживљаје, поједина осећања, поједине тренутке игре или љубави... Онда сам осетио потребу да све то поделим и са другима. И почео сам да пишем књиге. Једноставно – нисам могао друкчије.*

Тако је, уз оних неколико десетина књига стихова и прича, постепено настајало и настало пет Лукићевих романа: *Три гускетара, Бомба у белој кафи, Цветковци, Пругасти 1946*

и *Појављивање великих девојчица*. Тих пет романа заправо су сага о једном детињству и једној младости, уочи рата, у време рата и у првим послератним годинама. Кад су писца једном приликом питали у којој су мери његове књиге аутобиографске, одговорио је: ако би се мерило процентима – сто посто! Овакав Лукићев одговор односи се пре свега на његове романе.

Овај циклус од пет књига почиње романом *Три гускетара*. Време: од 1937. до 1941. Основна школа, бајке, дечје игре подстакнуте бајкама, учитељ Арсеније Тубић, гускетари Драган, Јовица и Аца, отац Драганов и Јовичин, и мајка, па дечаци Милан, Пуферица, Сламарица, Жива Брзак, Бакаленце, дечак Брдо и дечак Гавран, Веца, Ђоре, пекарски помоћник Петар, сиромашни Шоћ, браћа Рајко, Радивоје, Радован... И три лепе, беле гуске, без којих не би ни било ове приче. Гуске су зачаране лепотице–принцезе, треба их ослободити зачараности, али како? Три мускетара Драган, Јовица и Аца – укрстила су мачеве и заклела се да ће принцезе ослободити од злог чаробњака: три мача су полетела увис и заклетва је остала на њиховим оштрицама! Ту је полазиште стварања једне велике стратегије и тактике. Почиње прича, ређају се згоде и незгоде, догађања, авантуре, настаје прави мали рат на чијем су челу три мускетара, три гускетара. Уместо три гуске они пред собом већ виде три лепе девојке – као сирене у мору, које омамним звуком чаробне фруле призивају своје јунаке, мускетаре, све даље од куће, све даље од стварности, ка месту где треба да се догоди нешто лепо, племенито, чудновато и чудесно...

У наставку *Велике приче*, у четири "мале приче", мускетарска–гускетарска збивања добијају осетљивије тонове, суптилније садржаје: у дечацима почињу да се буде момчићи, па ће се у њиховој свакодневици мало по мало појављивати мале лепотице са обиљем тајни, загонетки, непознаница. Неке мале године остају на пољанама, потоцима и ливадама зеленим, некадашњи гускетари сада, све више, постају прави мускетари, почиње нека нова, озбиљнија, узбудљивија стварност, а бајка – бајка и даље остаје бајка, као маштање, сновиђење, подстицај.

Једнога дана све ће то бити прекинуто. Мали Аца улетеће у двориште носећи на уснама три слова: РАТ. Три мускетара провешће четири ратне године у роману *Бомба у белој кафи*. Бајку ће заменити стварно збивање. Кад је првог ратног дана мајка погледала у небо, један авион јој је као велики црни трун упао у око и око је засузило. Четири године тај трун неће из ока изићи, сузе неће престајати. У малу белу кафу упашће велика разорна бомба, и бела кафа постаће тешка као олово. Био је то први ратни доручак. Немци су ушли у град, у куће је ушао страх. У роману једна метафора смењује другу метафору: високи црвени димњак некад је личио на велику цигарету коју циглана пуши – сада, у рату, личи на огромну топовску цев која чека тренутак да разнесе земљу под собом. У црвеној боји рата, уз звуке немачких добоша и флаута, дечаци постају старији, озбиљнији. Рат у деци буди опрезност која не допушта грешку. Деца су добра, каже писац, стварно су добра, ваљда зато што старији ратују па се и од деце очекује помоћ. Живи се на хлебу и масти, колача ће бити после рата. Деца имају своје војне јединице, генерале, наоружања, ратну технику, бојишта, играју се рата, али и осећају шта значи прави рат. Читала су некад деца о страшним и злим џиновима у Гримовим бајкама – сада их свакога дана гледају у своме граду. У рату, мускетар Драган добија име Гидра. Једнога дана опалио је немачки топ са Звездаре. Сви су знали: долазе ослободиоци. "Немци се предају! Руси су у улици!" Војнички хлеб је најслађи хлеб који су деца икада јела. Гидра је командир омладинске страже. Рат је готов. Београд је у слободи.

Из школе су изишли Немци, у школу су поново ушли ђаци. Народна омладина. Даница Стевановић, професор језика и књижевности, предаје хуманизам и ренесансу у Италији и

Дубровнику. Изненада, даје домаћи задатак: опишите крај у коме живите. Тадашњи омладинац Гидра није стигао да напише задатак. Написао га је Драган Лукић, тачно после тридесет пет година. Тако је настао роман *Цветковци. Живот у слободи*. *Ви сада учите, оснивајте позоришне и фолклорне дружине, певајте у хору и спремајте се за обнову и изградњу земље – порука је младима. Ваше оружје је сада ваша памет, ваше учење.* Атмосфера у првим данима слободе: омладински дом, совјетски филмови, игранке, приредбе, прва, стидљива удварања девојкама, дечаци постају момци, Гидра чека ново одело, прво одело у Новој Југославији... Млади се деле на омладину и Цветковце. А чудан су сој били ти Цветковци: *Цветковац је изгледао овако: младић средњег раста, развијених мишица на рукама и ногама, лети увек у мајици без рукава, са широким и дебелим кожним каишем и великом бронзаном пређицом у црним или тамним панталонама на звонце, такозваним "звонцарама", које су личиле на морнарске панталоне. На грудима и мишицама имали су истетовиране слике, а на надланицама дуге кожне "наруквице", везане изнутра црним пертлама. Били су јаки, тукли су рукама и ногама, главом и шпицем од ципела.* Тако своје нове јунаке слика Драган Лукић, те шегрте у "тешким занатима": аутомеханичаре, дрејере, молере, лимаре, коваче, ливце, браваре... Пре подне раде, поподне господаре улицама и игранкама. Омладинци и Цветковци у сталном су сукобу. Ни туче нису ретке. Једну ће писац овако описати: *Туча је била велелепна. Масовна, као две војске. Једна војска је била у плавим униформама, а друга у црним широким и дугачким панталонама. Личила је на сцену масовне туче из неког грандиозног филма.* Тако теку дани у слободи: на једној страни свесни омладинци, скојевци, млади радници, на другој тапкароши, табанаши, пустахије, силеције. И о једнима и о другима писац пише непристрасно, објективно, на дистанци, с лепим сећањима, с љубављу чак, топло, људски. Време је такво, па ни садржаји тога времена нису другачији.

Доћи ће и година 1946. Записаће Арсен Диклић реч о тим данима: "Била су то времена првих радних акција. Земља нам је онда била једна непрегледна рушевина, а ми, онда живећи, и млади и стари, ратне смо ране лечили, голи и боси, прегладнели, а – распевани. Никада се, веруј ми, није толико певало на нашим улицама, у домовима, у дворанама. Због слободе жељно чекане и скупо плаћене, због будућности блиставе и лепе коју ћемо у земљи слободној изградити. А кад ћемо је изградити? Сад, одмах. Почињемо најпре са пругом од Брчког па све до Бановића". Дечаци из Свирачеве улице у Београду – Љуба Стаклени, Мирко Снажни и Гидра – ући ће у прву радну бригаду на омладинској прузи, па тиме и у нови роман Драгана Лукића *Пругасти 1946.* Браћа Гидра и Јовица: расли заједно, у истом кревету спавали, исте игре играли, у фудбалу подељени у два табора, у избору животног позива такође на две стране: Гидра у школу, Јовица у радничку класу. Дирнуо би који пут Јовица Гидру, пецнуо, а кад би то исто учинио и неко из Јовичиног друштва Јовица би устао у одбрану брата: "Запамтите ово: само ја могу да завитлавам Гидру!" Братска љубав, доказана толико пута, па и у писмима која је Гидра добијао на радној акцији од Јовице. Немаштина је послератна, облачи се шта се има, а Гидра има нов, тамноплав сако, који ће у роману велику улогу одиграти. Тај сако је надокнада са све ратно сиромаштво, за сва понижења подераних, искрпљених, па му писац посвећује велику пажњу: чист и цео, без закрпа, са свим дугмадима, сако је симбол мира, "победник над војничким шињелом", он издваја Гидру од осталих, Гидра је у њему нешто посебно, Гидра и осећа да на свету мора бити само један Гидра, а то је Гидра у тамноплавом сакоу. И на акцију га носи. А на акцији песма: "Да нам живи, живи рад", у логору, на радилишту, под шатором, на слами, уз доручак, увек исто: парче хлеба са чајем, уз

ашов и колица, крамп и лопата, блато и муљ, свуда и увек: да нам живи, живи рад! А онда ће се као вила из бајке, као јагода румена у трави зеленој, као птица малена у високој, недохватној плавети појавити девојчурак, Босанчица, Хашимбеговица, на извору, иза логора, и родиће се из тог случајног сусрета нешто чему Гидра није знао право име, али га је осећао као лепоту изненадну, као талас, као океан лепоте, па ће тај извор ући у роман кад Гидрин поклон вижљастој Хашимбеговици, па ће Гидра за излазак са Хашимбеговицом и свој тамноплави сако обући, и на деветом небу бити: *Две руке су биле везане прстима, длановi су се љубили а Гидра је црвенео и све брже и брже дисао.* Међутим... Повратак у Београд, прва игранка после акције, Гидра у тегет сакоу – прави младић, из Дома допире музика – музика за један плави сако. И за сећање на једну девојчицу, можда, што је остала негде далеко, у Босни, понад извора на који свакога дана силази и који ће је увек подсећати на једног доброг дечака из града, топла длана и мека погледа.

Наилазиле су неке нове године, улазило је нешто чудно у живот београдских младића. Осећали су да им је све пријатније у друштву девојчица. Дошло доба да се љубав проба, ваља да. То је први садржај романа *Појављивање великих девојчица*. А те велике девојчице биле су сусетке, са Пашиног брда и Звездаре, улазиле су полако у живот дечака, па и у Гидрин живот; Гидра осећа да су девојке, нов неиспитан свет. Сусрет са Олгицом, лепушкастом, топлом, цвркутавом: очима се уносила у Гидрине очи, уста приносила Гидриним устима, руке стално држала у Гидриним рукама. И ту је морао да падне први пољубац, записује писац на двадесет другој страници свога романа. Те вечери је букнула велика, велика љубав, али... али... трајала је само једно вече.

После је све ишло другачије.

Гидра је поново на радној акцији, на Фрушкој гори, и нова љубав у бригади, лепи дани бригадирски, пуни изненађења, са бригадирком Надицом, прича чиста, понесена, занесена, но одједном: Надице више нема, Надица ишчезава, остала је у оку Гидрином, у жељи, у лепоти бившој, протеклој. И ту је крај приче, крај младости ђачке, несташне и озбиљне, истовремено, прошло је нешто лепо, чудесно, узбудљиво, остало је само сећање. Писац се овим повестима људски, топло, уметнички надахнуто одужује свему томе, опрашта се са својим бурним младим годинама, баш као Светислав Мандић, својевремено:

... па кажем: због младости, најлепша,
принчипеса,
водопаду бели што шумиш реч: аморе.

4.

Овде би био крај и овог, не случајног, записа о Драгану Лукићу, увек младом, увек ведром, великом богаташу савремене наше књижевности за децу и његовом благу. Крај који би могао, и морао, бити почетак једног новог – ширег, обухватнијег, темељнијег – казивања о свим Лукићевим насловима и свим његовим стваралачким годинама.

Branko JOVANOVIĆ

BELGRADE NOVELS OF DRAGAN LUKIĆ

The essay on Belgrade novels of Dragan Lukić has been written enthusiastically and warmly, so it could be considered more as an imbued interpretation than a critical analysis.

Before introducing Lukić's penthalogy, the author has presented the writer's biography, his vocation for both poetry and prose, the most frequent motifs (poetry) and themes (prose). Having done this he offered the selective bibliography of Lukić's works (26 titles). One chapter is dedicated to the analysis of Lukić's poetic world, and it has been finished by the novels which make the thematic entirety. *Three gooseketeers, The bomb in the white coffee, Florists, The Striped 1946*, and The *Emerginig of Big Girls*. Analyzing these novels according to the order of their appearance, Jovanović concludes that they deserve the prominent place, both in Dragan Lukić's creative work and in the Serbian literature for children and youth – because it deals in the poetically fresh way above all with the development and maturing of young heroes, and about the world whose witnesses and creators they were (before, during and after the war in Belgrade).

(Prevod na engleski: MARIJA PILIPOVIĆ)

II

Баштина

Светозар МАЛЕШЕВ

ДЕЧИЈИ ПРИЈАТЕЉИ (II)

Европско новинарство за децу рађало се у недрима литературе и педагогије, помажући свесрдно и једној и другој да афирмишу своје циљеве и испуне задатке, некако из сенке, не бавећи се претерано собом. А разлога је било: до краја 19. века Европа је имала праве бисере *(Kinderfreunde, Magyar gyermekbarat, Приче у сликама, The Lilliputan magazin)*, којима су раме уз раме били и наши листови – *Босиљак, Смиље, Дечји пријатељ, Голуб* а поготово онај најбољи међу њима – Змајев *Невен.*

Пет година након изласка првог дела "Поучителног магазина" и четрдесет година после подвига лионске учитељице Марије Пренс д Бомон, у Енглеској је доктор *Џон Ејкин,* заједно са сестром, госпођицом *Барболд,* од 1792, до 1795, године издао шест свезака *Вечери код куће (Evenings at Home),* у којима су с лекцијама из природних наука помешане басне, анегдоте, кратки дијалози*, на начин, да поука буде вешто завијена у обланду забаве, попут горког лека који ће заслађен деца лакше прогутати. Овај дијалошки облик информације–поуке из суседства "предприче", а најближи савременој цртици, бележци или краћој репортажи, прва ће прихватити Марија Карпентије у својим *Истинитим причама* (1803), а код нас "књигопродавец земунски" *Гаврило Ковачевић,* штампајући 1809. године у Будиму прву књигу *Пролетија.*

* Б. Делаттре: La litterature enfantine en Angleterre, Revue pedagogique, 1907. број 8, стр. 105

Разговори после вечере

ПРОЛЕТИЕ или леторасл человеческаго века (Будим, 1809. године, 106 страна, са списком господе пренумераната, 118 страна, формат: 18 x 11,4 виньете, прелом једностубачни) "нравоучителног наставника Гаврила Ковачевића, књигопродавца земунског, код кога се и продаје", има два дела: *ВЕРТОГРАД и РАЗГОВОР ПОСЛЕ ВЕЧЕРЕ.*

У уводном тексту Ковачевић објашњава концепт свог "Пролећа": **Драго дете, ја сам ову књижницу сачинио, и твојега имена ради пролећем назвао, и на свет издао, уверен да је људски век једној години налик, и на четири годишња доба подељен: пролеће, лето, јесен и зиму; и да свако ово време има своје чари. Радосно пролеће, са својим ницањем трава и семена, и отвореним грудима показује разноврсно цвеће, земљу улепшава, и ваздух миомирисима испуњава. Лето је, са плодовима који расту и дозревају, велико задовољство а јесен са својим богатим и пуним недрима своју другарицу зиму снабдева. А зима је неопходна, доноси спокојство и тишину. На исти начин дели се и људски век: младост га улепшава и учењем обогаћује а слаба и нејака старост, тражи спокојство и мир. Због тога сам у овим разговорима с тобом, драго дете, желео да ти побољшам жељу за читањем, да те упознам са оним што је за тебе најлепше и најбоље... да целом роду и братству од користи будеш!"**

Први део, ВЕРТОГРАД (врт, башта) подељен је у шест дана. Сваког дана отац *Богослав* разговара са својим синовима: *Православом* (17 година), *Радиславом* (11), *Добривојем* (9) и *Љубомиром* (7) и децом из комшилука: Младином, Мирком (кротким), Ранком (пос-лушним) и Жарком (стидљивим). Дан први посвећен је познавању дужности и поштовања према Богу, други дан је посвећен свеш-тенству, трећи родитељима, четврти школи и учењу, пети одевању и моди а шести дан – играма.

Трећег дана у врту је вођен и овај разговор: **Богослав**: "Пред лицем седим устани, и поштуј

лице старо..."
Љубомир: "А, је ли и нашег кума Петка? И пријатеља Скубељу, и чича Вујицу?"
Богослав: "Јесте, и они су честити и поштени људи".
Добривој: "Е, баш си погодио! Како су поштени, кад су сиромашни? А немају ни куће лепе, као господар Аврам, господар Нестор, госпођица Наталија и млада госпођица Розалина, и њихов Пера, што црвене чизме и сребрне мамузе има. А куће су им лепе и високе, јел' татице?
Богослав:: "Ћути, немој ту фантазирати! Част није у богатству, ни лепим хаљинама, него у разуму, правди и добрим делима, и опхођењу".

О моди и одевању сазнајемо:

"За децу од 4 до 7 година потребне су хаљинице од платна, или какве друге мекше материје, у форми гунчића, простране и алватне, мало ниже колена. Мален, мек и лак шеширић, широк појас, танке чарапице, све то да би деца боље скочила и потрчати могла..."

*

РАЗГОВОРИ ПОСЛЕ ВЕЧЕРЕ воде се између Прецептора и деце: Аце, Пере, Андре, Мише, Паје, Гавре, Мите, Маце, Соке, Јулчице, Милке, Ружице, Анчице и Јеце, а разговара се о небу, Сунцу и планетама, земљи и води, о животињама и биљкама, континентима и државама.

* * *

Пошто не постоје немачки преводи Ејкинових *Вечери код куће*, а код нас је у то време све стизало из немачких извора, верујемо да је Ковачевић своје *предновине* правио сам, уз вероватни увид у прве бројеве Мразовићевог "Поучителног магазина" из 1787. године – пре него у енглески оригинал, иако је био склон преводима и препевима (опевао је устанак Срба против дахија, Косовски бој, па је чак и песме *Старца Милована* Андрије Качића Миошића "по образу, вкусу и глаголу сербском устројио"*

Чедољуб

Месечна и тримесечна СОЧИНЕНИА за возделание ума и облагорождение сердца премиле и прељубезне јуности сербске (Будим 1815, Универзитетска штампарија, обим: 256 страна, формат: 18,5 x 12, периодика излажења: 5,7 и 15 дана, од 13. маја до 15. августа 1815), уредника *Јована Берића*, преведено су и посрбљено издање *Дечијег пријатеља* (Der Kinderfreunde) *Кристијана Феликса Вајса* из 1775. године, уз вероватни увид и утицај Мразовићевог *Поучителног магазина* и лионских корена *Дечијег дућана* француске учитељице Марије Бомон.

Своја "Сочињенија" Берић објашњава овако (у уводу на пуних 39 страна!):

Љубезна дечице моја, ја сам вама пре неколико недеља обећао да ћу се у возделанију ума и још више срца вашег постарати, и да ћу трудољубивој пчели подобно, гди год што лепо и добро, слатко и правоучително нађем, приљежно покупити и у моју књигу пописати. Обећао сам вам и то да ћу сваке недеље по један печатан табак вас ради издавати и слати га по пошти, да све оно што се у њему содержавало буде, читате, прочитано упамтите и на побољшање сердца вашега употребите...

Из недеље у недељу, Берић (или Вајс) своје читаоце води просторима разговора и дијалога између деце (петогодишње *Милице* и *Милоша*, 7, 5 година, *Уроша* – 9 и *Љубице* – 11 година), учитеља *Чедољуба* (Филотекнос), доктора *Цветића*, господина *Славуја*, *Новака Стихотворца* и оца породице *Хранимира*. Пријатељи, које деца *неисказано љубе, нестрпљиво чекају, тако тесно са столицама опколе, да сироти ноге своје скупити морају, а онда започну питања и одговори, приповедање и слушање да ни једно скоро дисати не сме. Кад им немају шта казивати, одрасли се с децом*

* Домети, 57–58, Сомбор 1989. стр. 101

ПРОЛѢТІЕ,

или

Лѣторасль Человѣческаго вѣка:

Нравоучителный

НАСТАВНИКЪ,

ГАВРІИЛОМЪ КОВАЧЕВИЧЬ

книгопродавцемъ Земунскимъ сочиненa,

кодъ коего и продается.

I. Часть.

Въ Будинѣ Градѣ,

Писмены Краљевскаго Всеучилища Венгерскаго.

1809.

играју "лутрије" и "кнеза", постављају им загонетна питања и казују пословице. То све кад им испричају, саопштавају им мале новости, басне, *вести* које у отечеству њиховом или изван долазе.

Пажљивим читањем Берићевих "Сочињенија", дошли смо до ових чињеница:

– лист је излазио сваких седам до петнаест дана током 1815. године, на 16 до 20 страна;

– у текстовима из историје и земљописа, путује се кроз Банат, Срем и Бачку, посећују Темишвар, Бечкерек, Вершац и Панчево, Фрушка гора и манастири сербски;

– Милош за рођендан купује Урошу дела Доситеја Обрадовића, а спомиње се и "Мали Забавник" господина Давидовића;

– Берић објављује и оригиналне једночинке ("Дан рожденија");

– решења загонетки и питалица објављују се у наредном броју.

Неодољиво се намеће и закључак:

"Поучителни магазин" Аврама Мразовића (1787), "Пролетие" Гаврила Ковачевића (1809) и "Сочинениа" (Дечји пријатељ) Јована Берића (1815) природан су темељ листова за децу који ће се на овом нашем тлу појавити 50 до 70 година касније ("Пријатељ српске младежи" 1866, "Дечији пријатељ" 1875, "Голуб" 1879, "Невен" 1880).

Приче у сликама

Након *Магазина за децу* Марије Бомон, у Француској цвета дечја штампа: велики број књижевних дела рађа се управо на страницама илустрованог листа *Le Petit Francais ilustre* – појављују се први наставци узбудљивих романа *Жила Верна*, човека са ушћа Лоаре, научника и визионара. Уредник Hetzel сугерише му да напише причу о шетњи космосом, што доноси прве наставке узбудљивих *Пет недеља у балону*, чиме ће опет почети освајање света које, и поред чудесних открића атомске ере, остаје фантастично. Жил Верн је знао тим текстовима, који су "носили" тираже тадашњих листова за децу, да увери и одушеви најмлађе у толикој мери, да су га принудили да оживи капетана Нема!

Новине које су објављивале његове текстове, одвеле су и новинара–уредника, и писца, и читаоце у истраживање земаљске кугле уздуж и попреко, и у дубину, у просторе космоса и освајање других планета, *будећи тако у деци нову*

визију света и просторе слободе. Биле су то *прве узбудљиве репортаже* у листовима за децу, вођене маштом и врсним пером велемајстора научне фантастике, што ће касније, много година касније, бити најпривлачнији облик новинарског казивања на страницама листова за децу (узбудљиве репортаже у *Политикином забавнику, Плавом вјеснику, Малим новинама*).

* * *

Крајем осамнаестог и почетком деветнаестог века, Француска је водећа земља у Европи по броју и квалитету листова за децу. Након уредника и трговца сликама из Епинала *Николе Пелерина*, који ће 1822. године *први у свету* објавити *ПРИЧЕ У СЛИКАМА*, адаптирајући мноштво прича за децу, од Пероових "Прича", до дела госпође Анже, и тако ударити *ТЕМЕЉЕ СТРИПУ*, појављују се месечници: *Petit illustre* (1901), *I'Epatant* и *Cri–Cri* (1907), *Fillette* (1908), *I'intrepide* и други, од којих неки попут *Semaine de Suzete* (1904) још увек излазе!*

С бројем листова за децу, расла је и моћ ове штампе, па је према обичајима тог времена (а и времена нашег), постала предметом живих критика. Насиље, чак и неки облици садизма, појављују се на страницама ових листова а нарочито у – стриповима. То узнемирава и родитеље и педагоге. Међутим, након *Три угурсуза (Les pieds Nickeles), долазе Тинтин* и *Sapirou*, цртане приче "comics" побољшавају квалитет ових листова, а сугестивна моћ цртежа у бојама олакшава иреалност, невероватност ситуација, интерпланетарних летова и авантура у пустињама и џунглама. Стрипови "comics" дају ремек дела у којима се говор редукује на кондензовани израз у облачићима (које Италијани зову "fumetti"), а непобедиви Тарзан, одевен у гаћице од леопардове коже и нерањиви Мандрак у цилиндру, освајају срца деце Европе.

У стрипу реч се стапа са сликом, ишчезава сва поезија и поетика реченице или њених склопова, *реч губи самосталност* – долази време модерне приче у сликама, која своје упориште налази у оним пределима маште и фикције који се не могу задовољити ниједном од постојећих организованих форми образовања и васпитања. У стрипу *реч* је само један од елемената посебне експресије, која се постиже комбинацијом са цртежом, где у већини случајева превагу односи цртеж (у првим комбинацијама слика–реч, које налазимо у нашим листовима: *Невену, Смиљу, Споменку, Голубу* и другим, описи су много дужи, ситуације статичне, квадрати су готово физички независни од објашњења најчешће у облику стиха, више је тај приступ налик збиру историјских илустрација којима се гради цртани филм, са тек по неким различитим детаљом у низу цртежа, као у *Невену* број 5, 1884. године, *Из штеначког живота Лолиног*). Међутим, фабула стрипа у речи, ипак, налази кохезиону функцију и преко ње се остварује: реч је основни динамички фактор слике, без кога би она била бесмислена, али она остаје празна ако није потпомогнута одговарајућом сликом: од узајамне усклађености речи и слике, зависиће и вредност и снага стрипа.

Стрип је нова "медијска форма", најпримеренија баш листовима за децу, форма која се прилагођава и за разлику од литературе (која је на почетку доминирала на страницама листова за децу) – није оптерећен поуком, друштвеним догмама и неким посебним доктринама. Он се понаша прилично безобзирно, а често и безобразно, према многим утврђеним вредностима овог света. Ипак, стрип је слободнији од многих делатности човекових, лагање у њему нема сасвим негативно значење – више су то симпатичне лагарије детињства; његова претеривања никога не вређају, а атракције које собом носи, добро су дошле да разбију монотонију школских уџбеника и осталих крутости, задатака и обавеза. Прави стрип је безазлен,

* Андре Бај: *Историја књижевности*, Париз 1970. стр. 58

непретенциозан, слободан и пун нечег детињастог, место неограничених маштања и бескрајне игре.

Међутим, стрип је по многима пре "добра припрема за уметност", него уметност сама: вештина која буди дечије стваралачке моћи и пребацује их на просторе слободе, ван ортодоксних ограничења утврђеног система образовања и васпитања. Његови јунаци не старе и не умиру, баш као што ни право детињство никада не може остарити у човеку.

Иако је стрип почео свој велики поход на тлу Европе појавом Николе Пелерина и његових прича у сликама (1822), прави талас стрипова преплавио је новине у Америци тридесетих година нашег века, постајући обавезним додатком дневних и недељних листова. Доминантно место нашао је у новинама за децу. Тада настају, данас већ класични ликови: Мали Немо, Породица Тарана, Флаш Гордон, Принц Валијант, Тарзан, Рип Кирби и други. Прве класификације стрипа по тематици на: пустоловни научнофантастични, историјски а по карактеру на комични, сентименталии, еротски или љубавни, издвојиле су и једну подврсту која нема строго одређене границе: *стрип за децу*. По начину решавања простора, по форми, могу се разликовати графички редуциран цртеж (типа *Снупија* или *Туп-тупа)* и разуђен реалистички цртеж *(Тарзан, Рип Кирби* и прелепи *Принц Валијант*), те школа Волта Дизнија, са свим својим карактеристикама.

(Свет стрипа много је комплекснији од овог малог записа – жеља нам је била само да напоменемо чињеницу да се овај облик модерне приче у сликама родио још са првом књигом за децу *Orbis pictus* Јана Амоса Коменског, као и на страницама првих листова за децу, да је током два столећа трпио промене које су га довеле до облика комуницирања, без кога се не може замислити савремено детињство).

МЕСЕЧНА и ТРИМЕСЕЧНА

СОЧИНЕНІЯ

за

ВОЗДѢЛАНІЕ УМА,

и

ОБЛАГОРОЖДЕНІЕ СЕРДЦА

премиле и прелюбезне

Юности Сербске.

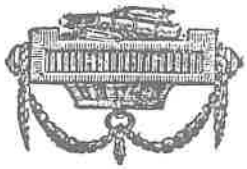

ВЪ БУДИМѢ,

Писмены Крал: Унгарскаго Всеучил: Венгерск;

1 8 1 5.

Пријатељи стижу

Док се у Француској *Дечји пријатељ* (l'Ami des Enfants) уредника Бержеа (Berquin) добрано користио *Емилом* Жан Жак Русоа, објављујући га у наставцима (са чувеним узвиком у заглављу: *Не познајемо детињство*!), водећи рачуна о што већем присуству Природе на страницама листа, учећи децу земљорадњи и другим вештинама и занатима, један други *Дечји пријатељ* окупираће средњу Европу и закуцати и на наша врата:

У Немачкој септембра 1772. године учитељ *Јохан Христоф Аделунг* (1732 – 1806) штампа

први број *Лајпцишког недељног листа за децу* (*Leipziger Wochenblatt fur Kinder*), а одмах после њега 1775. године, појављује се *Дечји пријатељ* (Der Kinderfreunde) *Кристијана Феликса Вајса* (претходио им је) Wochenschrift zum Besten der Erziehung und der Jugend ђакона БЕ К А у Штутгарту, са додатком "за увесељавање, образовање и забаву срца и укуса дечијег света", са избором басни, разговора и шаљивих игара, баш као што је додатак *Школског листа* Ђорђа Натошевића и Николе Ђ. Вукићевића испилио у *Пријатеља српске младежи*, са својим гимнастичким и погађачким играма, "физикалним", рачунским и језикословним играма, загонеткама, пословицама, текстовима из историје, географије и природних наука).

Кристијан Феликс Вајс (код неких аутора је и Вајсе) био је веома популаран у Европи, много превођен, па је појава *Дечијег пријатеља* дочекана с правим одушевљењем (његове су приповетке и позоришне игре за децу, према Милану Шевићу, "пуне фиђфирића–дечака и дама–девојчица, и у њима се један принц погађа с једном малом девојчицом од дванаест година, да му да један пољубац") – новине су му превођене и прештампаване у целој Европи.*

* * *

Према мађарским изворима (Маргит В. Буша), осам свезака Вајсовог *Дечијег пријатеља* први су превели Мађари и објавили 1794. године под насловом *A Gyrmekek Baratja*, као издање "на граници између повремених публикација и зборника". Убрзо ће овај лист доживети и српско издање, као већ поменута *Месечна и тримесечна СОЧИНЕНИА* Јована Берића – трећа карика (поред Мразовића и Ковачевића) у евидентном српском повезивању са Европом, кад су листови за децу у питању.

Међутим, ПРВИ МАЂАРСКИ ЛИСТ ЗА ДЕЦУ био је *Magyar Gyermekbarat* (Мађарски дечји пријатељ), који је 1843/44. године излазио у Коложвару а уређивао га *Ференц Силађи*.

Појава ових листова у Мађарској може се сматрати и последицом покрета за обнову мађарског језика, коју је започео *Ференц Казинци* (1759–1831), Русоов ученик и Гетеов поштовалац; као и уклапање у свеопште реформе везане за делатност грофа *Иштвана Сечењија* (1791–1860).

(Није безначајна ни чињеница да је *Стеван В. Поповић* (1854 – 1917), популарни Чика–Стева, следбеник водећих педагога тог времена, др Ђорђа Натошевића и др Ивана Филиповића – људи који су први на овим нашим просторима схватили значај штампе за децу и њену улогу у васпитању и образовању – провео доста времена у Пешти, на школовању и службовању, и тамо стекао добар увид у немачке и мађарске листове за децу, објавио своју прву збирку *Венац песама*, у којој се "одмењују песме и проза, забава и поука, а има и слика у њој"*. У писму *Јовану Јовановићу Змају*, с почетка 1872. године, Поповић га упознаје с немачким, *француским* и енглеским листовима, њиховим садржајем, опремом и ценом. Исте године Змај је покушао да покрене *Дечији пријатељ* у Новом Саду, али није успео. Покушао је да то учини заједно са Чика–Стевом 1875. године, али им не полази за руком. Своју жељу за покретањем дечјег листа, Стеван В. Поповић остариће годину дана касније, 1876. године, када уз Натошевићеву подршку штампа први број *РАДОВАНА*, са изванредним Мауковићевим решењем насловне стране и Змајевом уводном, програмском песмом:

Он ће бити вашем срцу
Вашој души рана.
Забавице, поучице
ведрога погледа,
он ће да вам лепо прича,
лепо приповеда...

Ипак, то *ИМЕ* које је освојило Европу и које

* Милан Шевић: Дечја књижевност српска, ЛМС 275, стр. 11, Нови Сад, 1911.

* Исто, ЛМС 274, стр. 23

обелодањује привржености и пријатељство одраслих према деци, нови *европски доживљај детињства,* појавило се годину дана пре *Радована:* 1875. године, у Земуну, учитељи Александар Кузмановић и *Димитрије Мита Нешковић* покрећу *ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ,* поучно–забавни лист за децу. Мита Нешковић је, по наговору свог ујака Јована Јовановића Змаја, завршио Учитељску школу у Сомбору и студирао у Дрездену. *Дечији пријатељ* рођен је само годину дана после његовог повратка из Немачке, а није без значаја ни Змајев утицај. Остаје загонетно и Чика–Стевино одбијање сарадње у *Невену – Дечји пријатељ* вероватно је покварио једно дугогодишње пријатељство).

Ауке и Аргуељес

У ШПАНИЈИ Каталонац *Рамон Лул* (1235 – 1315) сачинио је алманах и *Поучну књигу за децу,* али праве претече листова за децу су шпанске *АЛЕЛУЈЕ* и *АУКЕ* из XVIII века:

Алелује су у почетку биле у облику дрвореза са религиозним мотивима, на којима је била написана реч "алелуја". Свештеник који је служио мису, бацао их је по селу на свету суботу. Назив "алелуја" употребљавао се, у ширем значењу, за штампане листове на којима је испод дрвореза био одштампан дистих, краћа песма, обична информација о неком догађају или личности, пословица или изрека. Постоје "алелује" о светом Исидору, животу свете Терезе, Хуану војнику, картама за децу, Ветропиру Перику, дечацима који се каменују, човеку који чини добро, итд. Постепено, "алелује" се претварају у забавне дечје публикације пуне садржаја који интересују најмлађе. Врхунац популарности доживљавају почетком 19. века.

Ауке потичу из Валенсије, настале су из двостиха и терцета, још у време Римљана. Њима је украшавана игра "ока", слична нашој "не љути се, човече". Постоје и "ауке" о занимањима, дечјим играма и сл.

ПРВИ ШПАНСКИ ЛИСТ ЗА ДЕЦУ штампан је 1798. године под насловом *ДЕЧИЈЕ НОВИНЕ* а уредник је био *Јозеф Бернабе Канга Аргуељес.* Следећи прокламовани принцип обучавања деце кроз забаву, поред вести из природних наука, географије и историје, лист је доносио приче, краће позоришне текстове и обавештења о шпанској и страној књижевности за децу. Од 1838. године па даље, у Шпанији је излазио читав низ добрих листова и часописа за децу: *Породични музеј* (до 1867), *Пријатељ детињства* (1843), *Музеј детињства* (1815), *Зора* (1850), *Пријатељ младости* (1856), *Деца* (1870), *Прво доба* (1873), *Другар* (1887) *Одјек Младости* и *Дечји музеј* (1842), *Саветник детињства* (1843) и други. У Малаги је 1849. године штампан први број *Дечијег пријатеља.* Један од најбољих листова тог времена је *Учење по сликама* (1857), у коме сарађују велики писци а међу њима и *Фернан Кабаљеро* (1796 – 1877), што је у ствари псеудоним *Сесилије Бел де Фабер,* зачетнице реализма у шпанском роману.*

"Опамећени" Новиков

РУСИЈА је имала "човека који је златним шљемом пио из Дона", *Владимира Мономаха* (1053 – 1125), сина кнеза Всеволода и жене му Гркиње, кћерке византијског цара Константина; вредног и предузимљивог владара који је држао три четвртине Русије, уједињавао кнежеве а при крају живота написао *ПОУКУ ДЕЦИ* (Поучение чадом), која је учила скромности, уздржљивости, "покајању, сузама и милостињи", раду и љубави према отаџбини и слободи: *Децо моја, не бојећи се ни смрти, ни рата, ни звери, творите мушко дело!*

После човека са златним шлемом, Русијом влада мрак. Око 1750. године руска књижевност има, словом и бројем, три писца!

* Кармен Браво Виљасанте: *Шпанска књижевност за децу,* ДЕТИЊСТВО број 3, Нови Сад 1988. стр. 65

Тек у време Катарине II, књижевни живот постаје разноврснији и почиње добијати лик који ће задржати током многих наредних година. Тако је и са периодиком: Катарина покреће јануара 1769. године свој лист *Од свега по мало*, а одговара јој врсни сатиричар *Николај Новиков* (1744 – 1818) својим *Трутом*, у коме полемише са царицом, све то у неславном тиражу од 600 примерака али довољно – за затвор! Тек десет година касније, "опамећени" Новиков закупљује московску универзитетску штампарију и у њој од 1779. до 1789. године штампа читав низ листова, масонских, религиозних и – од 1785. до 1789. *први руски лист за децу: ДЕЧИЈУ ЛЕКТИРУ за срце и разум* (Детское чтение дља сердца и разума), као додатак "Московских ведомости", а одмах затим и *Призоре из природе и уметности*.

Новиков је у свом листу за децу трагао за стилом, доступним дечјем узрасту, трудећи се да деци приближи истински живот. Писци и новинари тог времена нису га довољно подржали и тек је В. Г. Бјелински (1811 – 1848), у својим *Литерарним маштаријама*, на одређени начин дао подршку оваквом концепту Новикова: **"За децу предмети значе исто што и за одрасле људе – само исказивање треба да је у складу с њиховим схватањем и у томе се крије једна од најзначајнијих страна тог посла. У листовима за децу, као и у књигама, мора бити пуно живота, догађаја, странице морају бити прожете одушевљењем, огрејане топлином осећаја, текстови исписани језиком лаганим, слободним игривим, језиком који цвета у властитој једноставности..."**

Ако овоме додамо још и Толстојеву бригу о народном духу и традицији, као полазишту за кумуникацију с децом, открићемо темеље на којима почивају руска периодика и новинарство за децу: од *Северног сјаја* (1919) Максима Горког до *Око света* (Вокруг света), *Мурзилка, Техника младима, Пионирска правда* – сви са већ давно прослављеном седамдесетогодишњицом излажења.

Тон целокупној продукцији листова за децу, посебно за нижи школски узраст, давали су *Самуил Јаковљевич Маршак* (1887 – 1964) и *Корнеј Иванович Чуковски* (1882 – 1962), новинар по струци а дечји писац по вокацији: писао је веселе бајке у стиховима духовитог садржаја, које деца лако памте већ у добу од две, три године – у његовим бајкама брзо се смењују епизоде, ритам глатко тече, рима је звучна и богато организована, а све то ослања се на дугогодишња истраживања Корнеја Ивановича о томе како деца сама праве и доживљавају песме.

Самуил Маршак је био десетогодишњи талентовани песник кога је, према записима Виктора Шкловског, Стасов одвео Лаву Толстоју, али Толстој није поверовао у чудо од детета, иако је то дете писало добре стихове. Много година касније, када се у Совјетском Савезу увелико стварала врхунска књижевност за децу, а паралелно са њом и новинарство, коме су тон давала управо поменута два човека, Шкловски бележи (*Старо и ново*):

Степенице Дома књиге биле су слабо осветљене; опирући се о наслон, по њима су пролазили лоше одевени људи, али ти људи су били добри, одушевљени послом... У соби у којој је радио Маршак било је увек највеселије. Тамо су залазили рониоци и ватрогасци и приповедали о свом послу. Неки од њих и сами су после тога постајали писци, за неке је писао Маршак. Долазили су некадашњи беспризорни. Долазили су учитељи. Танким и јасним гласом препирао се с њима Чуковски...

"У име здравог разума!"

ЕВРОПСКО НОВИНАРСТВО ЗА ДЕЦУ тако се рађало у недрима литературе и педагогије, помажући свесрдно и једној и другој да афирмишу своје циљеве и испуне задатке, некако из сенке, не бавећи се претерано собом: теоретичари и историчари књижевности налазили су у тим листовима само поводе за

доказивање или оспоравање аутентичности и постојања дечје књижевности, док су педагози у њима налазили јасне васпитне поруке, као значајан допринос хуманизацији младе личности, средство у национално–просветитељској борби, држећи се тврдње М. Валерија да *изван песника нема поезије без васпитача.*

Ни чињеница да су ти први листови за децу налик добро илустрованим албумима кратких, информативних и поучних садржаја (*Orbis pictus*), магазини у дијалозима и са скраћеним и адаптираним садржајима тзв. граничних врста (авантуристички роман, приче о животињама, научна фантастика, игрокази), са по неколико актуелних занимљивости и обавезним загонеткама, као ни истина да је при крају 19. века издавачка делатност, а у њеном окриљу и листови за децу, постала права индустрија, са свим законима максималног профита – све то, дакле, заједно није било довољно да се комплетно биће тих листова проучи и са треће, информативно–комуникацијске, журналистичке стране, и доведе нас до места које ће означити њихово присуство у свету новина и – детињства.

Међутим, ако нема никаквих података и анализа уређивачке концепције дечјих листова, па чак ни комплетне библиографије, сукоба и проблема од саме њихове појаве – било је напретек!

Само неколико година после штампања *Дечијег пријатеља* Кристијана Вајса, Ото Хилд и Волгаст закључују да се тим листовима искључиво тргује, да они уопште не помажу деци, деца за њима не осећају никакву потребу, већ се та потреба вештачки изазива, и кажу: **Из принципа треба одбацити дечије листове, који у великом броју излазе... Читање постаје штрпкање, и озбиљна истрајност, на коју треба да буде управљена и лектира, што у првом реду уживању служи, неће се моћи појавити... Крајње је време да се против тих листова поведе жестока борба у име здравог разума и доброг укуса, које они бестидно вређају!**

Велики број листова за децу у Србији крајем 19. века, *Милан Шевић* је овако коментарисао:

"За све те листове може се рећи да нису ни близу одговарали и не одговарају својој намери... У песмама се већином наслеђује чика–Јови и чика Јова се веома много задржава на дечјем свету, а у његових је наследовача то још у много већој мери, као да децу једино интересује дечји свет. Али се ти наследовачи чика–Јовини не преносе ни у дечји начин посматрања, но сав дечји живот и сву природу посматрају, као што их обични људи посматрају, па то после деци подмећу. Сасвим је природно, да то за децу не може бити примамљиво, јер она ту нити виде себе, нити упознају људе..."*

Још жешће од свог немачког пријатеља, хамбуршког учитеља Хајнриха Волгаста, господин Милан Шевић (1866 – 1933) се окомио на – учитеље:

На учитељима је да поправе што су покварили. Пре свега они морају престати писати за децу, престати издавати оне несрећне збирке, које су управо збрке књижевне, ако се оне уопште могу и назвати књижевним именом, и престати уређивати дечје листове, сасвим, или бар ако их сада уређују.."**

На ползу и радост дечју

Оцену о литерарним могућностима наших учитеља (а и француских, немачких, енглеских и других широм Европе), оставићемо књижевним критичарима и историчарима, са Миланом Шевићем лако ћемо се сложити да Јован Миодраговић, Михаило Јовић, Милорад М. Петровић, Душан Ђурић, Милева Симић и други заиста не могу у књижевну баштину, али нас чуди да је заборавио (или, можда, није знао);

---

* Милан Шевић: *Дечја књижевност српска*, ЈМС 274, Нови Сад 1911. стр. 8

** Исто, стр. 8

*** Исто, стр. 34

– да је лионска учитељица Марија Пренс д Бомон уредила први европски лист за децу, да је тај магазин или *Дечји дућан* преплавио Европу у обличју многих магазина и *Дечјих пријатеља*, па и наших: Мразовићевог, Ковачевићевог и Берићевог, чиме смо заиста у тим временима *били у Европи;*

– да су покретачи наших првих листова за децу били врхунски педагози *др Ђорђе Натошевић* и *др Иван Филиповић*, носиоци савремене педагошке мисли на овим просторима (не изостављајући неправедно занемареног Аврама Мразовића), да су *Пријатељ српске младежи, Босиљак, Смиље, Голуб и Невен* имали и часну дужност првих бораца против мађаризације и германизације, улогу носилаца народних и родољубивих мисли, естетских и моралних порука;

– да је уређивачки и уреднички посао у тим листовима био, у многим случајевима, на знатно већем нивоу од оног у листовима и периодици "за одрасле";

– да су преломи и графичка решења тих листова огледало правог мајсторства, најбоље илустрације тог времена могу се баш у њима пронаћи, јер су уредници за тај посао ангажовали врхунске уметнике: Аделунг, Арндт, Предић, Боцарић, Мауковић;

– да су ти несебични учитељи–уредници правили новине "на ползу и радост деце": дечак Милош Црњански прво се огласио у *Голубу* (решавао је ребусе и загонетке а онда објавио прву песму, и прве две приче), своје прве песме и друге прилоге на страницама тих листова објавили су: Шантић, Дучић, Сремац, Ивана Брлић–Мажуранић, Ловрак, Нушић и многи, многи други.

* * *

Упркос повременим сукобима, негирањима и оптужбама, у којима је педагогија оптуживана за неуку, приземну дресуру деце и за васпитаче који упропашћују литературу а школе регрутују песнике, што своју недаровитост надокнађују претераним "педагогизирањем", *НОВИНАРСТВО ЗА ДЕЦУ ЈЕ ОПСТАЈАЛО*, ширио се круг нових листова на чијим се страницама, поред књижевности, устоличила и вест, и цртица, и репортажа, и путопис, и енигматски прилози, и стрипови, контакт–рубрике, стваралаштво деце саме.

Постојање новинарства за децу је чињеница, колико су и чињеница листови рођени на тлу Европе, од далеких година средине осамнаестог века и подвига лионске учитељице Марије Бомон, до нешто каснијих појављивања мноштва *Дечјих пријатеља*, па и оних на нашим просторима. Ако овоме додамо још и сазнање да је до 1941. године егзистирало преко 100 српских листова за децу, онда запрепашћује чињеница да ни најновија "монументална" књига о 200 година српског новинарства не спомиње листове за децу! Били бисмо малициозни тврдећи да је то због тога што су неки од тих листова били рођени пре одрасле, "озбиљне" новинарске сабраће.

Јер, дечији пријатељи су увек постојали. Само их је требало – открити.

Први европски листови за децу

1751 – **THE LILLIPUTAN MAGAZIN** – уредник *Џон Њубери*, Лондон
1757 – **МАГАЗИН ЗА ДЕЦУ** (Дечји дућан) – уредница *Марија л Пренс д Бомон*, учитељица из Лиона
1772 – **LEIPZIGER WOCHENBLATT FUR KINDER** (Лајпцишки недељни лист за децу), уредник *Јохан Кристоф Аделунг*, Лајпциг
1775 – **DER KINDERFREUNDE** (Дечји пријатељ) – уредник *Кристијан Феликс Вајс*, Нирнберг
1785 – **ДЕТСКОЕ ЧТЕНИЕ ДЛЬА СЕРДЦА И РАЗУМА** (Дечја лектира за срце и разум) – уредник *Николај Новиков*, Москва
1787 – **ПОУЧИТЕЛНИ МАГАЗИН** – уредник и преводилац *Аврам Мразовић*, Беч, Будим 1793, 1800, 1806. и 1817.
1794 – **A GYERMEKEK BARATJA** (Дечији пријатељи) – мађарски превод Вајсовог *Дечјег пријатеља*, Будим
1798 – **ДЕЧИЈЕ НОВИНЕ** – Мадрид, уредник *Јозеф Бернабе Канга Аргуељес*
1822 – **ПРИЧЕ У СЛИКАМА** – Епинал, први европски стрип *Николе Пелерина*

1843 – **MAGYAR GYERMEKBARAT** (Мађарски дечји пријатељ) – Коложвар, уредник *Ференц Силађи*
1846 – **VEDEŽ** – Љубљана, уредник Иван Навратил
1864 – **БОСИЉАК** – Загреб, уредник *др Иван Филиповић*
1866 – **ПРИЈАТЕЉ СРБСКЕ МЛАДЕЖИ** – Сомбор, уредник *Никола Ђ. Вукићевић*

Svetozar MALEŠEV

CHILDREN'S FRIENDS (I and II)

Издање „Нове Школе."

Излази сваког пол. у месецу. Стаје годишње 60 новч. или 2 динара. Један ком. 5 новч.

Претплату за Србију у плаћеном писму прима књижара В. Валожића у Београду

Број 4. у Земуну, 31. априла 1877. год. III.

ПЕТО И КОКОШИ.

Шарен петo поранио,
Кукурекну на све стране.
На тај глас се искупише
Лаке коке одабране.

Сада скочи горди петo
У сред друштва својих кока
Дивоше се сви у шетњу,
Коке с петлом лака скока.

The European children's journalism has been born within the frames of literature and pedagogy, helping to both of them to affirm their goals and fulfill their tasks. Beginning with *Educational magazine* (1797) by Avram Mrazović, *Springs* by Gavril Kovačević (1809) and *Creations* by Jovan Berić (1815) the Srbian children's periodicals have been proved to be the heir of the development of this literature in the European cultural circle. It has taken over the contemporary patterns and with them the total European tradition, freely combining the factors and contents which were appropriate to it. In general, The Serbian children's periodicals, which appeared after those mentioned above (*The Friend of the Serbian Youth, The Children's Friend, The Pigeon, The Marigold, A Little Serb*), follow the main phases of the publication development in Europe and some of them have become the real masterpieces in this field (*The Marigold*).

(Prevod na engleski: MARIJA PILIPOVIĆ)

Перо ЗУБАЦ

ШАНТИЋ И ДЕТИЊСТВО

Које су то речи које би у примисли, помисли, сећању на Шантићево време, могле да одмене тих меких шест слова у Шантићевом презимену? Које ми то речи понајпре чујемо у себи када читамо Шантића или кад га неко спомене: југ, лепота, благост, родољубље, господственост, људскост, пролеће, вече. Низале би се тако речи, у бескрај, као она Шантићева ниска адиђара у песми *Поглед с врха:*

Лепоте! Уз реку, као лабуд бео,
Лежи Мостар, и, пун сунца, адиђара,
Сав трепти, и стреми с копљима мунара
Као да би небу полетети хтео.

И како о Шантићу, било коју, било какву реч прозборити, написати, а да се не дотакнемо несреће у којој све ове речи, данас, тамо и овде, добијају друга значења?

Тако што ћемо, како то чинимо, иначе, у страху и немоћи, заронити у детињство, бранећи се од тмуше у којој јесмо, од зла над нама и у нама. У детињство, дакле. У мајку. У прапостојбину. У нигде.

Теме детињства, вечне и моћне литерарне теме, Шантић се, ма колико то изгледало нетачно, ретко и само овлаш тицао. Можда нам се учини да је Шантић велики песник *детињства* због његове прелепе песме *Претпразничко вече*, у коју је сточена сва жал за минулим временима среће и спокоја, патријархалне благодати домаћинског српског дома, сва љубав према ближњима, сва сета што су времена минула и што се поновити никада неће.

Ни у тој песми детињства нема, има само сећања на детињство.

Трагом тих сећања и ми ево завирујемо у прашне књиге, тражећи оно чега нема. Тражећи срећу, спокој, тишину, љубав, благост. Тражећи минуло доба.

Сећање прво: песма *Наш стари доме*, сва од сете и очајања сонет–тужбалица из 1906. године:

Наш стари доме, како си ороно!
Капије твоје нико не отвара,
По њима мирно црв дубе и шара –
Гризе, к'о чежња једно срце боно.

Ево ми собе! О дувару још'те
Икона виси, прашљива и сама,
И у ме гледа и шапће из рама
О добу среће, дјетињства, милоште.

Овдје сам прве стихове напис'о,
Овдје је с душом полетила мис'о
Високо, тамо гдје се исток жари.

Овдје ми негда бјеше рај... А сада?
На моје срце гробна земља пада,
И ја се рушим к'о ти доме стари...

Сва доцнија сећања на детињство само су у детаљима просветљена осећања из ове песме. *Претпразничко вече* је написано 1910. четири године касније.

Тематски се на ову песму ослања песма из 1912, године, *Мој отац*, сећање на очев одлазак из породичног дома, на пут, кратак, трговачки, туга што одлази и дечачки понос што отац на коњу тако лепо и јуначки изгледа:

Ми га испраћамо, и махалом старом
Пред њим слуга Јован крочи с џефер-
даром,
И мени се чини још их гледам оба...

Има у завршној терцини овог сонета једна важна реч: *гледам* каже песник, а не *видим*, како би се *у сећању* казало. Тај трајни глагол говори о Шантићевој сталној урођености у слике из детињства. то је његова стална и једина одбрана.

Реч *видим* у једној реминисцентној елегији под насловом *Поглед с врха* из 1918. године,

Шантић ће употребити сећајући се битних, но ванпородичних, слика:

Све видим, и башту комшије Муктара,
И исти капицик, и пчелињак цео;
Под орахом, где је неко на пањ сео,
Још'те чесма прска ките ђулбехара.

Преко зида висе и сад гране ротке
С којих ме плод румен у детињству зваше,
И мени је – к'о да куком наврх мотке

Снова свијам рачве и крадем главаше,
Муктар виче, а ја, бос и голих гњата,
Преко плота с венцем распуклих граната.

Мотив распуклих граната, нарова, шипака како се у Мостару каже, јавља се и у другим Шантићевим песмама, као што ће се и многи мотив из песама судбински појавити у касним Шантићевим страховима, када је, оболео већ, како сведочи Владимир Ћоровић: "...Ноћу, чинило му се да чује некакве коње где тутње иза куће у нашој ограђеној и повученој башти..."

Алекса Шантић, надсимбол Мостара и Херцеговине, "крв јуначка, душа девојачка", како рече Перо Слијепчевић.

Вечан траг у времену: Алекса кога има, и Мостар кога нема. Сем у песмама. А песме су трајније од градова. О људима да и не говоримо

(Реч на Трибини Змајевих дечјих игара "Пјевај момче, Херцеговче!" посвећеној 125. годишњици детињства Алексе Шантића, 31. марта 1993)

III

Разговори

Раде ОБРЕНОВИЋ

ДАВНИ РАЗГОВОР СА ДЕСАНКОМ МАКСИМОВИЋ

Када се после више месеци, па и година, поново враћам појединим разговорима и сусретима, када по ко зна који пут прочитам одговоре и све оно што их је пратило, када, дакле, покушавам да направим потпунију рекапитулацију онога што је остало само сећање и понешто запис, у тим тренуцима се упитам: какви би били одговори на моја питања да је дан, рецимо, био леп, да смо били негде ван домашаја зидова соба, да се нисмо журили, да, да. Колико тих неузгредних потпитања! И ето, у овом тренутку, чини ми се да је разговор са **Десанком Максимовић** управо био зависан од спољног даха. Падала је киша и помало снег, било је вече, претпразничко вече, а сета је тумарала по соби и с времена на време, додиривала нас.

– На оваквом дану, говорила је Десанка Максимовић – и с оваквим расположењем, верујем да сам мислила о пролазности живота. И сетила сам се своје Србије – те велике тајне – па је расположење почињало од много чега да зависи. Многи, и иначе, изражавају оне сетне мисли о пролазности века – много тога има и у песмама збирке **Тражим помиловање**.

У таквим тренуцима, човек се и сам врло радо сећа својих давних дана. Вероватно смо зато и повели разговор о почетку, оном тако давном дану када је написала прву песму:

– Стихове сам почела писати још као ученица. Не бих могла да одредим да ли сам морала да их пишем, или је то било отуда што сам много читала.

Ипак, прве песме – морала сам написати. Осећала сам потребу, а написала сам их у шуми, на једном пању. Како сам се осећала у тим тренуцима? Била сам у стању задовољства. Као када се попнете на планину, па имате диван видик пред собом. После су настале тешкоће, али ја их, ето, годинама већ савлађујем. Песме су се јављале у ројевима. Бог би знао због чега. Имам набацано по неколико песама. Неко, ко се задовољава са тим подсвесним стиховима, рекао би да су песме готове. Увек сам била критична према својим стиховима.

И када сам писала **Тражим помиловање**, јављале су се песме у роју, а онда сам их распоређивала. Нећу да пишем када ми се не пише, када не морам. Волим да се шетам, преводим и радим неке физичке послове. Кад се токсини разиђу – онда све из почетка.

– **Као да бисте желели да говорите о томе како радите, како стварате стихове, приче, романе...?**

– Инспирација и рад иду заједно. Не пишем без, тако озлоглашеног и исмејаног стања – инспирације, без стања када ми се песма прикаже у целини, али сам од оних који не воле да дају песму док не постоји неколико месеци, да видим да ли је адекватна са оним што осећам. Тада изједначим оно што је у мени, односно у песми. То се спаја. али, има песама за које унапред знам да их нећу мењати. Ипак, остављам их да се "охладе".

Са патриотском поезијом то није тако; иако постоји *Крвава бајка*, која је написана и није мењана – једино су тражили да из ње избацим последњу строфу. Мени је било жао. Догађај носи ту песму и песма ће бити целовитија ако је не окрњим – није у мојој нарави да крњим песму.

На пример, збирку *Пролеће, ја венем* нисам уопште прерађивала. Ја не бежим, не сматрам да сам генијална и да стихове и целе песме не треба мењати. Човек свашта напише. Ја обич-

но, ако песму већ мењам, не додајем ништа, већ избацујем. Сада, после толико година рада, чак ни стихове не бележим одмах. Онда се стих врати – можда понекада и знатно окрњен, као да сам неамбициозна, лежерна – али често је тај "повратни" стих и обогаћен, лепши кад дође по други, трећи пут.

– Можемо ли говорити о властитој љубомори на поједине песме? Постоји ли код песника извесна доза неповерења и ненаклоности према појединим песмама у односу на друге, које су слабије, али су по пореклу, по ономе што је везано за њих – драже?

– Ако се говори о љубомори, онда мислим да то није баш најсрећнији израз. Ја, на пример, не подносим да се понављају моје песме, да их предамном много пута читају или да се једне те исте штампају ко зна колико пута. Можда сам због тога неправедна према својим будућим читаоцима, за које ће се, верујем, штампати моје песме. Но, свеједно. Тада ја то нећу знати...

Видите, то као да је нека врста туге. Код мене се ваљда, најпре јави неко задовољство у облику туге. Мене дубока туга хвата када, рецимо, уђем у велику библиотеку. Изобиље књига је преда мном, изобиље дивних мисли, непроспаваних ноћи, мучења, надања – а ја нисам у стању све то да прочитам. Неки људи лете већ и према Месецу, а ја нећу видети – Борнео. А он је још увек на Земљи. Заправо, највећа туга ме хвата због тога што неке пределе нећу видети. Тихи океан, Источну Азију. Ја не знам ни како да замишљам те пределе, замишљам их као из књига *Капетан Грант* и *Робинзон Крусо*...

– Желео бих да нешто кажете о овом књижевном времену, око кога се толико много саплићемо и мислимо да је нешто изузетно, нешто непоновљено.

– Није овај књижевни тренутак ништа изузетнији него што је било време Ракића или Дучића

Дух људски се стварно засити једног начина. Жене мењају сукње и шешире... Свако има амбицију да нешто мења. Овде, у овом времену је грозничавије и са много вике проглашено како је ово време изузетно. То ми смета. Јер, у име једне лепе слободе, свако ниподаштава све што је било; а не види да сече тло испод својих ногу, самом себи. Мени то није блиско, иако младост мора да мисли да је свет настао од ње.

А да свет тражи новина – то је добро: има и укусних нових песама и, дозволите што себи ласкам, у свакој од њих, од тих нових песама, могу да препознам песника. Да ли он мора да пише овако или онако – његова је ствар. Али, волим што је искрено, па макар било и шашаво. Видите, поред моје поезије, за коју скоро сви кажу да је кристално јасна, нађе се понеко па ме пита шта значе "кристална звонца" у једној мојој песми – у којој није било метафоре и, наравно, одмах је схваћена дословно. Уосталом, то је као у музици: кад чујете нешто необично (оперу, на пример), добијете главобољу – после извесног времена привикнете се и главобоља престаје. Исто је и са новијом поезијом. Али, наравно да су необдарени нови исто што и необдарени стари. Осетим трабанта, како за неким иде...

– Говори се да сваки писац у себи носи принцип свог дела. Он га, свакако, уноси и у своје песме, романе, приче. Међутим, тек тада настају дилеме и препирке: шта је овим а шта овим желео да каже писац, откривајући и његове принципе. И Ви, без сумње, имате принцип свог дела?

– Ипак, и поред тога што се слажем с оним што сте рекли, мислим да је о принципу дела боље други да говоре него сам писац. Пишући песме, лично не мислим ни на какве принципе. Кад стварам са неким планом, гледам да не изневерим захтев човечности, ни потребе народа са којим живим и коме се обраћам.

– За све то потребна је реч.

– Да. Реч је за песника оно што је звук за музичара. Увек сам свесна да реч није права и није прави израз онога што желим да кажем. Никада се, ни из свести ни из душе, не може све извући.

– Добијам утисак да сте као прозни писац не-

довољно признати од стране наше критике. Зар то није неправда?

– Неправда, да, свакако. Зна се о мени да нисам сујетна, да нисам уображен човек. Та моја проза – она најбоља – може мирно стајати поред дела наших приповедача – оних познатих. Сматрам да су неке моје приповетке стилски дотераније него многе моје песме. На пример, Бугари и Чеси су ме много преводили. У Совјетском Савезу су ми *Разред* превели на више својих језика. За свој стил ја одговарам. Једино, плашила сам се да фабула можда није довољно интересантна, али у Совјетском Савезу су управо њу много хвалили.

– Мислим да је немогуће у једном оваквом разговору не рећи нешто о Вашој литератури за децу. Тим пре, што је она врхунска и "обавезна" лектира за сва дечија доба. И не само њихова.

– Што сам сматрала да могу дати деци – то је оно чега сам се сећала из детињства. Увидела сам да би то могло бити интересантно детету или онима који почињу да се сећају детињства. Касније, "Политика" је почела да навађује, да моли да се почне стварати за децу. Почела сам да пишем бајку, стиховну прозу. Говорила сам као да сањам: о патуљцима за које тврде да не постоје, а постоје. А онда, када сам се потпуно одмакла од детињства, почела сам да пишем праве песме. Можда и нису праве, јер су веселе а ја волим да се шалим. Међутим, данас се много тога изменило. Маме, тате и баке воле дечју поезију а деца – љубавну.

– Коначно, све ипак зависи од теме. Са њом се почиње, са њом се и завршава. Написали сте веома много и користили, притом, најразличитије теме. Како сте долазили до њих?

– Нисам избегавала теме. За збирку песама *Тражим помиловање*, обрађивала сам пуно теза. Неке нису искоришћене и још увек чекају, моменат споља, моменат у мени. Ипак, мислим, да не могу сваку тему да обрадим, бар не добро. И обратно. Има једна приповетка за децу коју веома волим. Зове се *Буба Мара* и деца једва да се досете шта је то у тој причи. Јер, једном су ми нека деца, блиска, остала без родитеља – и никада нису могли да појме шта је то било са њиховим родитељима. Увек су питала да ли тата бар мисли на њих...

Ето, ту је отприлике завршен разговор. Киша је још увек имала дуге пупољке туге. Надраживала је осећања, надраживала је сећања, била је као горостасни споменик. Не знам да ли је после тог дана икада и престала. Можда и јесте, али ја то нисам приметио. Иако сам се трудио да видим како изгледа дан без кише...

1967.

IV

Изабрано из нових рукописа

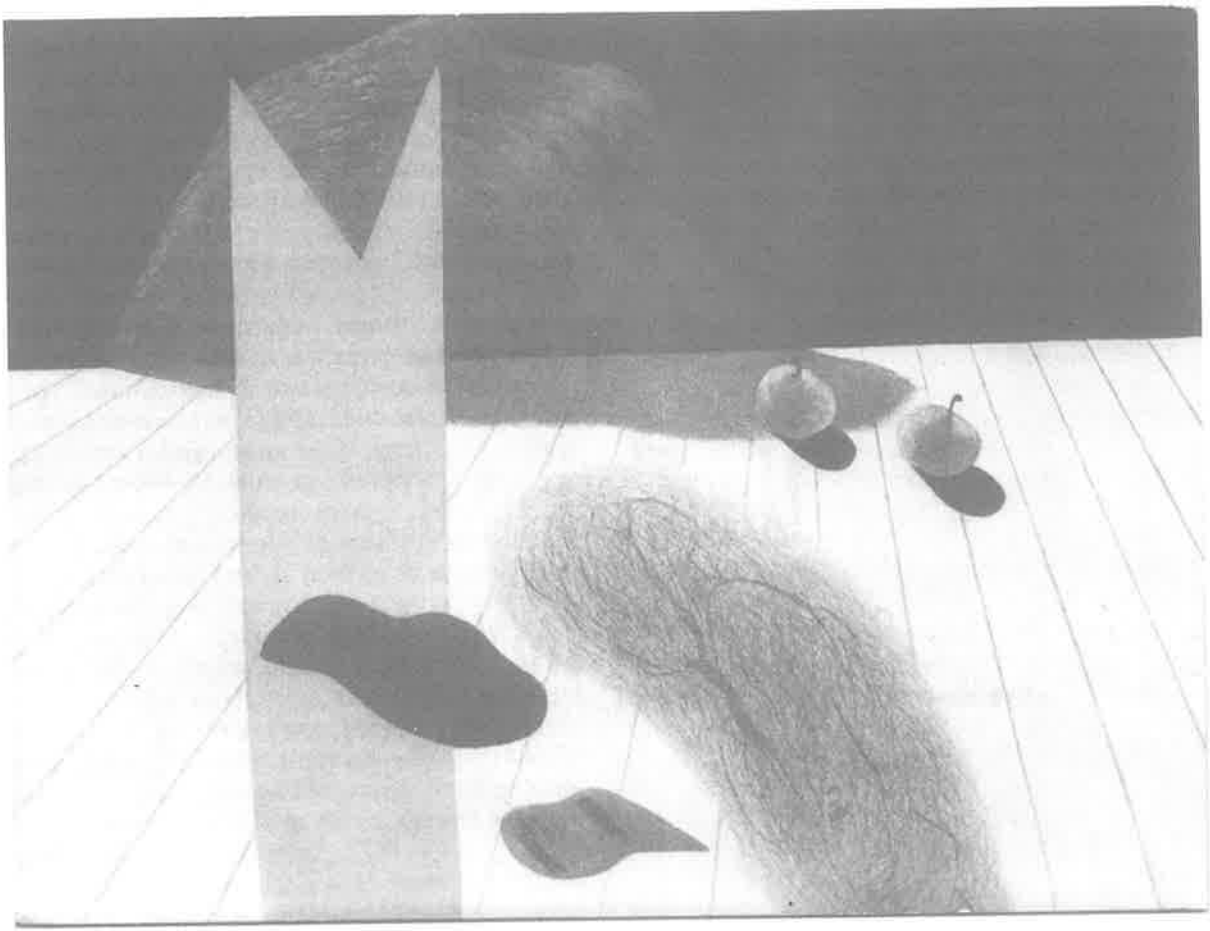

Драгомир ЂОРЂЕВИЋ

САДА ЋУ ВАМ РЕЋИ

Драгомир ЂОРЂЕВИЋ, рођен 1953. прву збирку песама *Сада ћу вам рећи* објавио је 1980. године, а најновију, шесту *Поруке из прве руке*, 1990. Редовно сарађује у дечјој штампи, а познат је и у аудио медијима (радио, плоче, касете).

Заступљен је у неколико антологија, укључујући и Радовићеву. Пре свега је песник; прозне текстове пише само повремено, ређе него што би требало.

Радо пише у тематским циклусима (Дивљи Запад, спорт, вештице, морнарска љубав итд). Песме које су пред нама, спадају у циклус о занатима и занимањима, и откривају нам једног једнако луцидног, али понешто опоријег Д. Ђорђевића.

ЛИФТБОЈ

Горе доле доле горе стоп
Чујем свашта глув сам као топ

МАЦА ОПЕТ С МАРКОМ ФУРА
А МАРКОВА БИВША ЦУРА
ПИШЕ МУ ИЗ ОСЛА

Гледам своја посла

Горе доле доле горе стоп
Чујем свашта глув сам као топ

ЗАМИСЛИТЕ ЂУРА КРЕТЕН
САВ НИКАКАВ ТУП И СМЕТЕН
ШТАМПА СЕДМУ КЊИГУ

Бринем своју бригу

Горе доле доле горе стоп
Чујем свашта глув сам као топ

КО БИ РЕКО ДА ЋЕ БОРА
БИТИ В.Д. ДИРЕКТОРА
УМЕСТО ДА ЈА

Врло важно тја

Горе доле доле горе стоп
Чујем свашта глув сам као топ

ОВАЈ ОВДЕ ВАЗДА ТУ ЈЕ
СВАШТА ВИДИ СВАШТА ЧУЈЕ
ПРИЧАЈ МАЛО ТИШЕ

Баш ме брига

Више

ГЛУМАЦ

Цар глуми на трону
Вук глуми у шуми
Ко колико уме
Толико и глуми

Да л у кући
Да л у шуми
Важно брате
Да се глуми

Мајка глуми срећу
Отац да је воли
А син глуми седам
Петица у школи

Да л у кући
Да л у шуми
Важно брате
Да се глуми

Час глумим Отела
Час прелепог принца
Ускоро ћу старца
Ал бих раће клинца

Да л у кући
Да л у шуми
Важно брате
Да се глуми

ПЕКАР

Сину сам отац
Снаји сам свекар
А вама добри
Услужни пекар

Бурек са месом
Бурек са сиром
Поједи плати
Па иди с миром

Све што се има
Све што се стекне
Оде у ђеврек
Питу и векне

Бурек са месом
Бурек са сиром
Поједи плати
Па иди с миром

Ја немам жалбу
На судбу своју
Ем сви ви сити
Ем ја на броју

Бурек са месом
Бурек са сиром
Поједи плати
Па иди с миром

ЛЕКАР

Ти би хтео да си здрав
Да то траје довек
А нит си вук нит си лав
Обичан си човек

Неће моћи ове ноћи
Мој прикане мили
Кад-тад ће по тебе доћи
Болест живи били

Шта ти фали
Не знам али
Мање кафе
Мање соли
Па ако те
Шта заболи
Дођи опет

Ти би да си чврст ко шкољка
И леп као слика
Канда би да свака бољка
Од тебе уцвика

Немој дасо да си смешан
Нема из те коже
Спавај пиј и буди јешан
Све док ти се може

Шта ти фали
Не знам али
Мање пића
Мање соли
Па ако те
Шта заболи
Дођи опет

Учио сам до бесвести
Младост брзо вене
Да попамтим све болести
Довољно од мене

Ја сам више да препишем
Можда чак и схватим
Лупим печат и потпишем и добро наплатим

Шта ти фали
Не знам али
Мање кафе
Мање соли
Па ако те
Шта заболи
Дођи опет

КАУБОЈ

Неком тече Мисисипи
Неком тече По
Неко кравар неко бравар
Исто ти је то

Неко леже у свитање
Неко већ у шест
Све ти је то занимање
Посао то јест

Неком чекић неком њива
Мени ласо гле
У филму се свашта збива
Ал на јави не

Исти живот свуд те чека
Пријатељу мој
Док је света док је века
Бићу каубој

САМОЗВАНИ ПИСАЦ

Какав Шекспир какав Гете
У друге се воде склањај
Немој ваздa бити дете
Не таласај и не сањај

Какав Лорка какве трице
Нема леба веруј мени
Троши школу немилице
Па се удај ил ожени

Пусти Поа пусти Золу
Рим већ има папу
Пусти Горког сврши школу
Па накриви капу

Ја написах сто песама
Суво злато сама душа
Ал веруј ми међу нама
Нико неће да их слуша

Ја написах сто романа
Сваки тежак ко две диње
Сви помињу неког Мана
Мене нико не помиње

Пусти Поа трк на тролу
Рим већ има папу
Пусти Горког сврши школу
Па накриви капу

Живан ЖИВКОВИЋ

ДРАЖ НОВИНЕ У ПОЕЗИЈИ ПОП Д. ЂУРЂЕВА

Поп Д. Ђурђев, рођен у Новом Саду 1953. године, припада генерацији за коју каже да је расла уз *Плави чуперак* Мирослава Антића и која је у овој збирци препознала нови, друкчији кôд песничког говора намењеног деци. Још као читалац записао је оно што је аутор *Плавог чуперка* врло добро осећао и знао – да се данас брже расте и да *деци књиге окрађају као панталоне*, односно да се непрекидно морају писати нове, прикладне сензибилитетима младих нараштаја који се смењују све бржим ритмом, нараштаја који као да не живе него протрче кроз детињство и рану младост. Зато се као стваралац определио за поетско експериментисање, желећи да учини *макар корак даље од класичне дечје песме*, и није погрешио. Искуство хумористе и сатиричара му је у том експериментисању било драгоцено (пре *Блудилника*, 1988, као збирке која је у подједнакој мери посвећена и деци и одраслима, објавио је сатиричне записе *Вавилонски неимари* 1984. и збирку сатиричне поезије *Евнух & Кукавица*, 1987.), јер је захваљујући њему успео да успостави непосреднији однос са младим читаоцима, којима је било већ превише слаткоречивих доцирања, који знају више него што се претпоставља и који су спремнији од одраслих да прихвате изазове неконвенционалног песничког текста у којем се ни једној ствари не прилази као светињи, већ са неочекиване стране и помало "ишчашено".

Није тешко претпоставити да је централни мотив и у збирци *Bludilnik* и у рукопису збирке *Petting beurre* љубав – али не идеализована и стерилна у својој чистоти већ љубав као сусрет полова који ће се неизоставно догодити пре или касније свим клинцима и клинцезама. О реаговању одраслих на стихове којима се искорачило из аркадијског света наше поезије за децу, Поп Д. Ђурђев је у поговору *Bludilniku* забележио:

"Одрасли су ме упозоравали на пристојност. Ја нисам видео ништа лоше у томе што сам погдегде о љубави говорио мало слободније. Знам да то деца очекују, али не зато што о томе мало знају. Напротив. Знају доста, али хоће да им то јавно признамо. Њима треба књига уз коју ће се мање осећати децом. Зато данас писац не може бити пуританац, пун предрасуда..."

Збирка у рукопису *Petting beurre* је књига уз коју ће се читаоци мање осећати децом. најпре, због тога што је у њој демистификован нанос који је наша традиционална поезија за децу брижљиво чувала и преносила из збирке у збирку, а затим, што се у тој демистификацији користи игра на начин који није уобичајен: циљ те игре није сама игра већ релативно прецизно налажење места под сунцем, младих и врлих генерација, у чијем ментално/духовном појмовнику већу улогу имају савремена масмедијална средства него поучителни буквари и читанке, из којих смо (ако смо) до сада учили...

Поигравајући се с читаоцима већ од наслова збирке, појединих циклуса и песама (*Petting beurre, Телефонски именик, I love you, Стрипстих*), Поп Д. Ђурђев је већ на првом кораку ка читаоцу имплицирао једну нову димензију стварности, о којој се и међу младима говори у пола гласа, а пред одраслима не говори уопште. Вербалне игре – из циклуса *I love you*, на пример, прерастају раван игре (коју, иначе, не би прихватило ни једно дете) и улазе у сферу полемичког односа са целокупним искуством одраслих и са литературом, у крајњој линији. Посезање за најразличитијим ("готовим") ма-

теријалима у реализацији песме (посебно визуелним), омогућило је Поп Д. Ђурђеву да и у овој збирци сачува драж новине коју млади читаоци очекују и на основу којих желе да комуницирају са светом одраслих. У том смислу, изазовност "непознатог" говора о познатом свету садрже песме: *Географити, Губим главу, Баскет бол, Tutti frutti i fiori, Оплутало срце, I love you, Крај Love you, Ког пола је ваш бицикл и Хаику...*

ГЕОГРАФИТИ

Исписаћу црним спрејом
твоје име по планети
к'о на малу белу куглу
са космичког билијара
од Европе до Аљаске
на глобус ћу разапети
лик и име што од мене
направише опсенара

у дослуху са звездама
док изводим пируету
идем с тобом Млечним путем
белих крила коњ нас прати
само реци ако желиш
у инат ћу целом свету
са Сатурна скинути га
и магличаст прстен дати

негде око екватора
пише да те силно волим
полудеће ванземаљци
док графите моје сричу
ено им Венере чедне
с пределима посве голим
нека на њој посејани
мали и зелени ничу

срцем има да се борим
ако дође до немира
објавићу рат звездама
које око не догледа
тебе неће освојити
инвазијом из свемира
пред оружјем тако моћним
и Марс има да се преда

док се вртиш стара плочо
приређујем бал планета
и на лепом плавом небу
нек' се све препусти игри
а када се спусти вече
сред звезданог ватромета
вртеће се васионом
милиони жутих чигри

са глобуса једног дана
нестаће и успомена
и Земља се више неће
исто као и ти звати
на глобусу школском новом
неки маштар попут мене
дебелим ће фломастером
ново име исписати

ГУБИМ ГЛАВУ

Не знам где сам данас главу изгубио
знам да су је многи губили због тебе
па нисам се ваљда опет заљубио
почећу озбиљно да бринем због себе

кад измиле звезде као жути мрави
к'о није ми ништа морам да се правим
никако да уђем у траг својој глави
не знам шта ћу ноћас на јастук да ставим

а баш сам желео да те лепо сањам
да завирим мало у твоје интиме
к'о најлепши дар да ти се поклањам
желео сам веруј али немам чиме

луталице моја чупава и луда
знај кад те пронађем да ћу изината
да не скиташ више сама којекуда
да ти ставим златан ланац око врата

БАСКЕТ БОЛ

Како то може да заболи
кад те изневере надања
таман постигнеш
најлепши грудни кош у школи
и добијеш пету личну из владања

TUTTI FRUTTI I FIORI

Волео сам најпре белу Раду
лепу Кату, Ружу и Босиљку
јер никада ја не губим наду
већ је гајим као сваку биљку

волео сам Малину и Дуњу
једну Вишњу и чак две Јагоде
чекао сам сакривен у жбуњу
међусобно док се не нагоде

па ако се нека цвећка нећка
можда има воћка да се оћка

ОПЛУТАЛО СРЦЕ

Дрвету је суђено да пати
оно трпи љубав оштрог ножа
у кору ће Амор урезати
да се воле Мирјана и Божа

оплутало срце походише зиме
на стаблу зарасле љубавне су ране
време давно отрло је име
урезаног Боже и Мирјане

тресе стабло прођелавим грањем
трулежи му нагризају жилу
остало је само са сећањем
на велику љубавну идилу

ни њих двоје нису више млади
нит се воле нит раде што слично
а дрво је живело у нади
да ће бити стабло породично

J you

Била једном једна lav
каква lav
страшна lav
па пала у заборав

схватили смо али касно
околности чудан склоп
страшно нам је и ужасно
предсказао хороскоп

KPAJ LOVE YOU

Около нерц
унутра hertz
љубав цвета
а срце лупета

док сам те гладио
ја сам се охладио
после љубав тиња
док се не олиња

KOG POLA JE VAŠ BICIKL

V

Освітьена

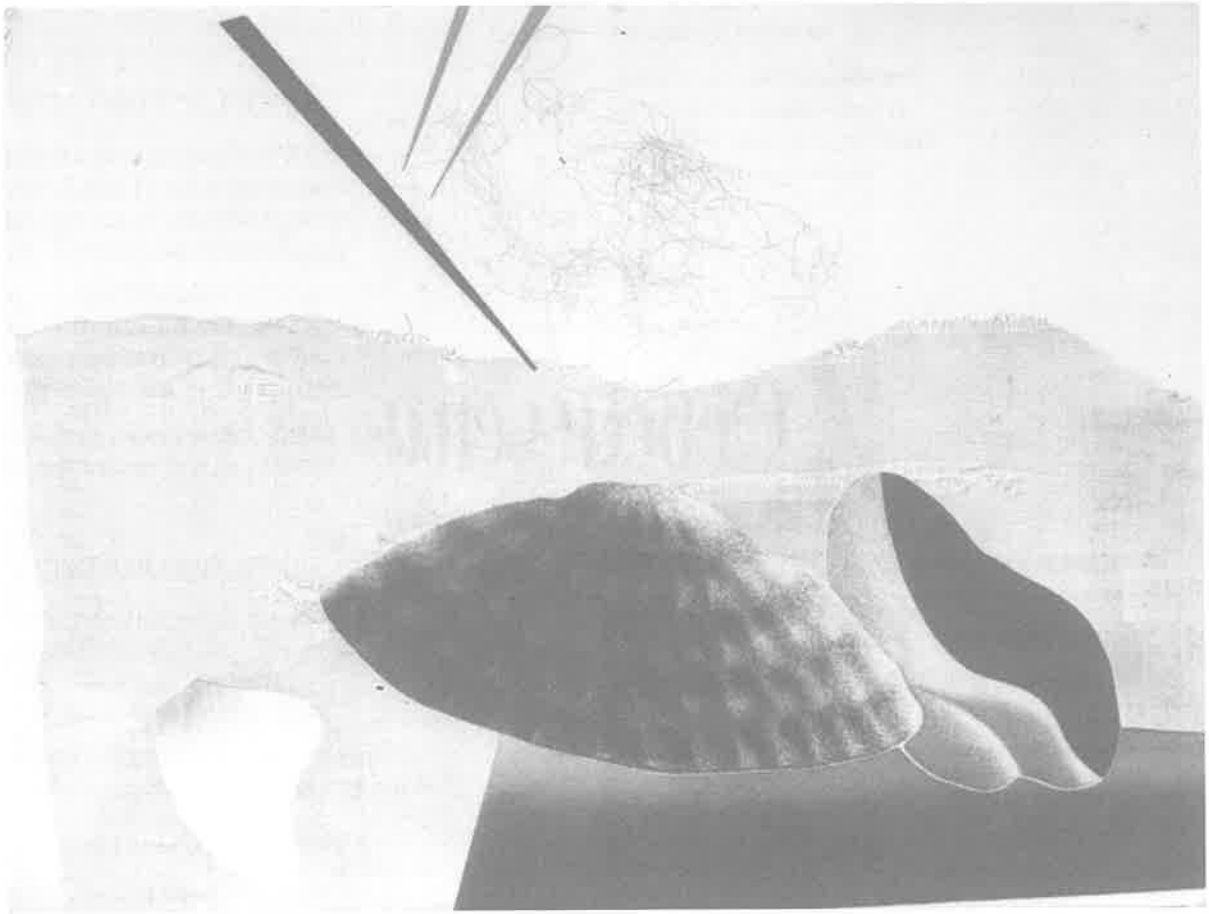

Живан ЖИВКОВИЋ

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ – ПЕСНИК ХАИКУ ПОЕЗИЈЕ О ДЕЦИ И ЗА ДЕЦУ

Последње године живота и рада Десанке Максимовић протицале су у знаку хаику поезије.

Тачан или приближан број песама ове врсте, које је написала није познат. Оне које је објављивала у књижевној периодици, углавном, сабране су у збирци *Озон завичаја* (1991), а бројању склони аналитичари установили су да је њихов број око 700. Шта је још од ових песама остало у рукопису, биће познато када се отвори њена рукописна оставштина. Исто тако, могућно је да ће се понеки хаику наћи и у збиркама које се налазе код издавача, односно, у редакцијама часописа и новина, чији је ревносни сарадник била до последњег часа живота.

Наша најзначајнија и најплоднија песникиња, међутим, хаику облику прилазила је из дубљих, стваралачких разлога. Доказ више за ову претпоставку находи се и у чињеници да је писала и хаику за децу – дакле, да је користила ову форму као врло погодну за комуникацију са најмлађим и младим читаоцима, којима је – иначе – намењивала многе своје књиге, током дугог, дугог стваралачког рада.

Хаику песме за децу Десанка Максимовић објавила је у збирци *Србија, велика тајна*, која је као прва књига угледала светлост дана у другом колу библиотеке "Млечни пут", издавачке куће "Драган Лаковић" из Сарајева (1991). У овој збирци, наиме, одељком *Дечји разговори*, с јасном назнаком да се ради о хаику поезији, обухваћена је 131 песма. Песме су разврстане у неколико целина. Прва целина *Дечјих разговора* обухвата 23 песме; друга, под насловом *Ситни камичци* – 26; трећа *Дечја хлебарница* 12; четврта – *Довитљивац* – 21 и последња – *Прстенак* – 49.

Најцеловитији и поетски најнадахнутији је први циклус, у којем се препознаје песникињино настојање да се саживи са дететом (и то, углавном, с дететом са села), да из дечје перспективе "одмери" и именује свет око себе и да спонтано одреди свој однос према свему постојећем. Нонсенсне ситуације (у доживљавању и именовању доживљеног) нису пуко имитовање дечјег психограма, нити се уз помоћ психологизма могу декодирати у контексту ове поезије. Оне нису ни поуздан знак изражајних моћи детета, на који се често позивају песници који пишу за најмлађе, мада се у неколиким песмама Десанке Максимовић може осетити она "атмосфера" која се у многе збирке дечјих песника преселила из књиге Вање Рупник и Будимира Нешића *Оловка пише срцем*. Оне књиге, дакле, коју је топлим речима пропратио Душан Радовић и од које је, као од предтекста, пошао Мирослав Антић, пишући "контраоловком" своју збирку *Оловка не пише срцем*.

Како изгледа дечја опција света, сведочи ових неколико песама песникиње која до последње своје речи није губила везу са детињством. Све песме – према поетичким захтевима хаикуа – говоре о свакодневним, обичним стварима:

Мачка је добра:
родила је три мачета,
а ти само мене.

Како се каже? –
бака ће пружив колач.

– Дај још један!

Наш тата каже
да нас доносе роде
имали бисмо кључ.

Нема колевке
топлије од наручја
мамине мајке.

Унуци памте
дуже нежност бабину
него мамину.

У хаикуу, у којем се говори о колачу, уочава се упитна форма, чије је "порекло" везано за народне питалице, а одговор за досетку, која је – такође – имала своје место у усменој традицији. Десанка Максимовић, као песник од традиције, никада није бежала нити је "скривала" трагове својих речи, мисли, слика и порука. Четврта и пета наведена песма су по експлицитности формулације блиске ономе што се у теоријској литератури именује као мисао или максима, односно, сентенца која се код нас често смисаоно подудара са пословицом.

У циклусу *Ситни камичци,* у неколико хаикуа, употребљене су изузетно лепе и поетски функционалне метафоре. У једној од њих, дечја коса се упоређује са шипражјем које слободно, неспутано расте у свету природе, а раздељак на глави, са стазом која се кроз шипражје провлачи:

Танки раздељак
у дечјој коси – стазица
кроз густи шипраг.

Дечје чуђење пред разноликостима света, у којем и најситнији створ може послужити као пример како живети и опстати, Десанка Максимовић је саопштила хаикуом:

Деца се чуде
мравима како брзо
иду уз дрво.

У *Дечјој хлебарници* пажње је вредно и ово необично поређење деце и клобука на води:

Пролећни пљусак,
деца скачу по бари
као клобуци,

а у *Довитљивцу* поређење дечјег цртежа са врло конкретном ствари:

Ђаци цртали
први пут у животу круг –
испао уштипак.

Такође, поетски је свежа и ова песникињина опсервација сеоског школског дворишта:

Школско двориште
утабано као
маљевима,

или ова о биљци која је добро позната сеоској деци:

Зелен се роди
кукурек, и зелен
ће умрети.

На подражавању дечјег доживљаја и изражавања света засновано је више хаикуа Десанке Максимовић, а често се као "модел" исказа користи упитна форма. Премда питања понекад зазвуче крајње поједностављено, нису "извештачена" и далека од дечје опције и мишљења уопште:

Земља је црна.
Где ли цвеће набавља
црвену боју?

Чега се боји
јасика те тако
подрхтава?

И неке "обичне" констатације о виђеном и доживљеном, изгубиле би драж уколико би у песми биле доречене:

На ведром небу
ко на грудима маминим
златан медаљон.

Камичак бачен
у воду нацрта бољи круг
него учитељ.

Воденичара

полагано засипа
брашно сна.

Хаику поезијом за децу Десанка Максимовић можда није досегла поетске резултате као у песмама ове врсте које је објавила у књизи *Озон завичаја*. Међутим, осим песама које су у овом осврту наведене, бар још десетак су вредне читања и размишљања, а *Дечје разговоре*, као целину, ваља разумевати као доказ поетесине спремности да и у последњим стваралачким данима не изневери публику којој се деценијама обраћала и да се пред њом као стваралац још једном потврди. Поетички утврђена форма хаикуа Десанку Максимовић, ни као песника за децу, није спречавала да буде оно што је била – песник по вокацији и од формата.

Јован ЉУШТАНОВИЋ

БАЛКАНСКИ ЛОВАЦ У РАЖИ

(Слободан Станишић, *Танго за троје*, Просвета копродукција, МИГП Војводина, Београд – Бездан 1992)

Танго за троје је роман о драми адолесценције, о преласку танане црте која дели детињство од света одраслих. То је прича о кристализацији идентитета, о стицању самопоуздања и рађању самосвести, о првој љубави. Приповедач и главни протагониста овог "коперниканског обрата", који се, иако је, можда, највећи у човековом животу, одиграва корак по корак, јесте Стрниша Липић, средњошколац и шмекер у љутој завади са школом, а, због тога, у приличној мери и с породицом и с целим светом.

Прича почиње на крају школске године, када је Стрниша због неоправданих изостанака избачен из школе и када, због истине којој треба погледати у очи, долази у сукоб с оцем. Драма пораза, горак укус у устима и очев шамар, одличан су почетак радње која ће, кроз две школске године, водити главног јунака, упркос повременим низбрдицама, сталном и суштинском људском успону.

Стрниша Липић приповеда своју средњошколску животну причу гласом пуним добро знане адолесцентске егоцентричности, говори патетично, меша непрестано снове и јаву, гледа на свет око себе помало искошеним погледом. Писац је, у Стрнишином гласу, успешно реконструисао основну језичку позицију адолесцента, његов однос према свету, али није успео да концептуализује лексику, да оживи жаргон. Отуда *Танго за троје* приповеда јунак реалне психологије, али нереалног језика, пуног патетичних перифраза, које понекад засметају и самом приповедању (истина, начин говора јунака има своје "оправдање" у језику холивудских старова, које он повремено опонаша. Ипак, остаје питање колико су реално одабрани ови узори? Чини се да је, генерацијски, пре реч о пишчевим идолима, о јунацима једне друге младости).

Уз двојство приповедачке психологије и језика, у овом роману постоји и извесна диспаранција између пишчеве и реалистичке опсервације и његовог осећања за хумор, апсурд, гротеску. Причан у првом лицу, на почетку чак и као нека врста "тока свести" младог јунака, роман недовољно користи могућност да из изразито индивидуализованог облика приповедања неприметно прелази у реалистичку нарацију, и тако и на један дискретнији и посреднији начин изгради и индивидуални свет јунака. Због тога у роману постоји извесна монотонија у коришћењу средстава којима се приповедачева индивидуализација гради.

Насупрот томе, Станишић је мајстор комике апсурда. Оно што Стрниша Липић сања и што му се догађа препуно је парадоксалних ситуација и често наликује цртаном филму. Таква је и сама породица Липић, у којој се непрестано туку отац и син, унук и деда, у којој лете пепељаре с пикавцима и тигањи с јајима између кухиње и собе, у којој је деда Гаврило највећи швалер и уз то мајстор коцке. Ова породица има и своје реалистичко лице – нежну мајку и оца у сукобу са сином, али односи у њој често су диктирани хуморном логиком.

Упркос разноликим својствима нарације, главна покретачка снага овога романа јесте фабула. Слободану Станишићу, очигледно, није најважнија реалистична мотивација, апсолутна узглобљеност догађаја. Он се узда у литерарну магију преокрета, у узбудљиву опсесивност изненађења.

И зато, после дугог лета и борбе родитеља, пре свега мајке, да ђак избачен из школе настави школовање, Стрнишу Липића сачекује судбоносни преокрет: нова школа, луди разред у њој, нагли, помало неочекивани процес зближавања са школом, прва љубав. Станишић, овим преокретом уводи причу у митологију школског живота, другарства и ђачких несташлука, у онај особени школски фолклор који се може назвати предањем о професорима, у један свет који има своју физиономију, своју слојевитост и лепоту. У овом делу као да јача и пишчева реалистичка опсервација и слика сретног школовања Стрнише Липића спада у најбоље странице овог романа.

Овде је испричана и љубавна прича Стрнише Липића и Наде Боцков. Ова љубав, како се већ дешава у тим годинама, има своју дугу генезу, од првих недовољно артикулисаних контаката, преко ишчекивања и стрепње, до дугих романтичних шетњи и првих проплам-саја страсти.

Лето протиче у заједничком летовању Стрнише Липића и Наде Боцков. А већ јесен доноси преокрет. Нада се сели у Сарајево, Стрниша нову школску годину почиње тра-љаво, у тучи на једној журци јунак романа и његов најбољи друг Драган бивају избодени ножевима. Зао демон који је преузео радњу романа иде и даље. Драган, једно од "митских бића" из Стрнишиног света, трећа страна у троуглу који је играо танго после журке и успешне туче, не опоравља се од убода, лекари код њега откривају рак и он умире. Свет Стрнише Липића се руши и он бежи у Француску.

Упркос свим перипетијама, роман ће досећи свој реалистички телос. Стрниша ће се после авантуре срећно вратити и коначно направити компромис са школом, породицом, животом.

Танго за троје, упркос појединим противречјима у нарацији има свој простор и своје време, своју симболику свој патос, своје епизодне ликове (читава галерија Стрнишиних ујака, Украјинаца Куренових, професори Лудог разреда, школски другови), меандре који приличе широком замаху романа. Стрниша Липић је у основи психолошки тачно постављен јунак, има свој став, свој вредносни систем, свој спор са светом који ће покушати како–тако да изглади. Он је, по томе, балканска варијанта Селинцеровог *Ловца у ражи* и може се очекивати да нађе читаоце управо међу својим вршњацима.

Драгутин ОГЊАНОВИЋ

ОСЕЋАЊЕ ЖИВОТА – ОСЕЋАЊЕ ВРЕМЕНА

(Драган Лукић: *Чудо с кишом*, БИГЗ, Београд, 1992)

Кад се у рукама нађе нова књига песника, који већ четири деценије непрекидно пише за децу, и нехотично се постави питање: шта то, што већ није казао, доноси његова нова књига? Песнику није допуштено да се понавља, а од њега се захтева да не изневери очекивања. Такав однос реципијената према потврђеним стваоцима има и добру и лошу страну: добру што, не праштајући ништа, аутора одржава будним, а лошу, јер може да му нанесе неправду у захтеву да по сваку цену не изневери очекивање.

Мистериј свега, па и самог живота и стварања, је у променама, које непрекидно стављају на проверу. На ко зна коју нову пробу, сам себе ставио је и Драган Лукић својим књигама *Чудо с кишом* и *Дед и унук*.

Тематски две сасвим поларизоване, ове књиге имају унутрашњу заједничку нит: асоцијативно–метафорички модел слике живота. У првој је на делу испољавање, односно песничко излажење из примарне друштвене јединице, породице, у шире окружење, а у другој је враћање породичном кругу и темама које су нам познате из времена Лукићевих песама и прича о Јасни и Јоци, с том разликом што је тамо носио атрибут оца, а у овој књизи атрибут деде. Време је учинило своје, квалитативно су извршене промене у знаку нових функција и новог реда и поретка ствари. Отуд су емотивни тон и начин обраћања малом детету добили нов смер и нову димензију опажања и излива радости и бриге.

У књизи *Чудо с кишом*, Лукић се окренуо спољњем свету, у коме су доминантни људски и стварносни свет, али се, у том контексту, осећа и део флоре ближе перцептивном хоризонту велеградског песника. Део живе и мртве природе у тој слици, аналогно животним стањима, променама и осећањима, час је виђен из ведре, а час из тужне перспективе.

Стварносни свет се креће од лопте до тролејбуса и у функцији је ведрог обзорја живота. Песме *Пролећна селидба*, отвара могућност различитих пролећа и динамичких радњи, због којих и постоји: *Креће лопта из свог стана / још јесенас успавана, / котрља се полагано, / још се буди успавано". / Тражи нове свуд по кући, / хоће један удар "врући" / из стана би да се сели, да излети у дан бели.*

Одређени предмети могу имати двоструку употребну вредност: воће и поврће, осим за јело, могу послужити и за играчке. Пратећи временске промене у току годишњег календара, он одређене утиске и представе смешта у рам природних објава онога што се у току појединих сезона збива. Лукићева поетска слика није толико слика пејзажа, колико слика збивања у којима се догађају и извесне непријатне ствари, али на пошаличан, асоцијативно–метафоричан начин. Његов *стаклар фебруар* је, у ствари, време сређивања фасада, жица, дрвореда, ћака, клупа; *стаклени венци* и *стаклене браде* нису за чуђење, јер су *цео град и појас градски, / уређени по стакларски.*

Пролеће мења изглед бићима и стварима: рукавице неће на руке, бунде неће на тела, па сви "тањи у струк".

Осећање времена промена и пролазности, главна је нит целе Лукићеве књиге *Чудо с кишом*, која урамљује лирски летопис свега што

се дешава између две нове године. Та нит, у симболичној равни, има дубљи и шири домет. Она дискретно нуди филозофију о променама и пролазности на дуже стазе и на општијем плану.

Јесењи градски пејзаж, са својом златножутом бојом, доминантна је поетска представа Драгана Лукића. Јесен се доживљава на двоструки начин: као сезона са природно лепим колоритом и као време које подсећа на нагле промене у људском свету, на пролазност и – старење. Усредсређење пажње на жутом листу који се "једним прстом" држи за гранчицу, у страху од ветра, доживи да га врабац однесе кљуном (*Баладера о жутом листу*). Изложеност утицају природних законитости, променама и пролазности, овај феномен у симболичној равни сугерише идеју да је све што живи осуђено на коначност. Одолевање судбини је различито, па: *Најдуже се пада с грана / од топола и јаблана* (*Јесењи падобранци*). Ударима спољних сила живота ништа не одолева, па и здружени, јесењи дрвореди личе на ћелаве старце (*Јесењи дрвореди*). Усредсређеност на лишће, осим баладичне, има и шаљиву страну: жути шешири са дрвећа нападају толико да у градским парковима постају бутици за шешире. С делијом основцем, из перспективе његове бољке, песник се шали подмећући му идеју о женидби кад му време није: *Ој јесени, ој јесени, / неће нико да ме жени*. Време тече, промене не чекају, па новембар, као месец на граници боја које деле два годишња доба, пише своје *жуто* писмо, тугујући што ће га децембар потрти својом белином. С друге стране, децембар означава како људи старе, остављајући за собом птице и успомене. Наравно, песник не иде ка томе да симболично стави тачку на један сегмент трајања.

Дах атмосфере, музика ветра и кише, осећање мена у себи и спољњем свету, одсликавају се и на фону примерених слика, и по логици захтева специфичности дечјег света. Пробој иза видљиве, појавне слике ствари, виђење нечег другог и друкчијег него што се спољни свет чулном опажању открива, био је и остао песнички задатак. На том задатку Драган Лукић истрајава се рефлексима непоновљивог витализма и непрекинуте ангажованости. Бити непрекидно присутан новим делима и редовно остати раван себи, није могао нико, па не може ни Драган Лукић. Има у извесним његовим стиховима спотицања у ритму, огрешења о риму, употребе баналних епитета и слично, што је последица несмотрених корака, који се кажњавају као и грешке у кошаркашкој игри.

■ *Велиша ЈОКСИМОВИЋ*

НОВО СМЕШНО ЧУДО

(Мошо Одаловић: *Том Сојер у Црној Гори*, Издавачка кућа "Драган Лаковић", Сарајорци, 1991)

Српска шаљива народна поезија није остала без одјека у уметничкој лирици. Врхунац своје литерарне "надградње" није, међутим, досегла у уметничкој поезији за одрасле, већ у поезији за децу. Разлога за то има више. Ако се занемари маргинализовање домета и значаја хумористичке поезије, њена тематска редукцираност и неретко оптерећеност дневним, мора се споменути, како је већ подвукао и М. Данојлић у једном од својих есеја о наивној песми, да "више но иједна друга форма изражавања дечија литература има своје корене у фолклору" (На органску повезаност усмене лирике и поезије за децу, најдиректније је указао и Драгутин Огњановић, отварајући своју *Антологију српске хумористичке поезије за децу* избором шаљивих народних песама). Једноставност и

духовитост, сликовитост и примамљивост, која карактерише усмену шаљиву песму, својствена је и песми за децу.

Шаљива народна лирика нашла је најпогодније тле у поезији Јована Јовановића Змаја, поготово у његовим текстовима за најмлађе (сетимо се недостигнуте песме "Ух! Ух! Ух!), који су дубоко учврстили своје корене и одакле су се развиле многобројне жиле и жилице српске поезије за децу (Подстакнут управо Змајевом "дечјом песмом", Јован Дучић је написао да је хумор *велико дело цивилизације* и *богатство наслеђене снаге и мудрости*). Касније се, у складу са иновантним и модерним приступима, јавља хумор друге врсте, вучовски или радовићевски, што само потврђује незаобилазност и континуитет хумора у делима песника за децу. Уосталом, целе генерације модерних песника, било оне око Душана Радовића и Драгана Лукића, или оне око Љубивоја Ршумовића, хумор су уздигле на ниво песничког императива ("И смеха, смеха, и смеха деци" – Д. Лукић).

Између смешног и чудног, баш као у познатој народној песми "Смијешно чудо", креће се садржина збирке песама далеког изданка Змајеве поезије – Моше Одаловића – *Том Сојер у Црној Гори*. Чудну лажу, коју Одаловић провлачи кроз већину својих строфа и коју у последњој, уједно и најуспелијој песми збирке (*Не лажи, лажо*) и посебно апострофира, не прима се као банална игра, него као узлет у свет непознатог и истинита духовна авантура. Необичност рима, поређења и израза, потврђује се налетом још необичнијих слика. Песма *Не лажи, лажо* састоји се из четири слике, иза којих рефрен, по коме је песма и насловљена, на тренутке враћа у реалност, али истовремено буди нову упитаност и зачуђеност. Прве три слике су градацијски распоређене: песников предак је позајмио од ласте крила; плашио је диносаурусе, па су зато изумрли; у Америку је стигао пре Колумба и "частио га пићем и открићем". Четврта слика добија ироничну димензију, јер песник, настављајући игру, открива сопствену сличност са врлим претком, који је имао "четвртасту главу", док му је у коси "расла перуника". Завршни стихови ("Не лажи, лажо! / Не лажи, молим те!") износе усхићеност и понесеност лажом–игром, спремност да јој се поново и потпуно препусти, што и јесте њен крајњи смисао.

Одаловић, дакле, заснива своје песме на хуморним ситуацијама, али то није једина компонента његових текстова. Свођење песме само на вербалну досетку, као што је случај са песмама *Оториноларингологија* и *Истрага је у току*, значи лишавање сликовитости и животности саме песме. Шаљив завршетак песме није циљ сам за себе, већ треба да буде израз унутрашњих законитости и кретања књижевноуметничког текста. За песнике Змајеве школе, хумор је често био једно од дидактичких средстава. По чему се стихови М. Одаловића, а и неких других млађих песника, првенствено Драгомира Ђорђевића, разликују од традиционалне поезије? Пре свега по одсуству експлицитне поуке, а затим и по самој тачки гледишта, односно, систему вредновања, чему Борис Успенски, бавећи се, истина, испитивањем других форми, придаје посебан значај. У лирици Моше Одаловића не уочава се гледиште стереотипног дечијег писца, оног који жели да поучи, који је у Одаловићевој песми често – само дете. У неколико песама прожимају се два или више независних гледишта. Песма *Смиљка Ластавица* прожета је из два слоја: устрептали маштарења и пролећних метаморфоза јунакиње ("Пробала сам, све сам била, / препелица и жар–птица; / ал од свега упамтила / само Смиљка Ластавица") и ауторове констатације ("Једна Смиљка, ништа треће, / довољна је за пролеће"). Одаловић не само да жели и уме да се поистовети са дететом, не само да користи лексику блиску деци (пљуни па запиши, дилеја, зевзек, закера, бесне глисте, дувандер, клиње, мајмунише...), него дете и његова вредновања ставља у средиште своје поетике.

Мошо Одаловић примећује да неспоразуми

на релацији дете – одрасли настају због неспремности одраслих да прихвате аутономност дечијег света. Једносмерност комуникације и одсуство дијалога ("ко уопште верује детету"), управо и буди протест. Стих из песме *Досадни сте до космоса* – "све што видим, ја сам против" – најбоље осликава расположење детета изложеног неодмереним вербализмима одраслих. У детету се јавља одбојност према свему и оно се дефинитивно окреће себи: "јављам вам из моје собе/ да сам центар васионе". Родитељи, као главни мотив, присутни су и у песмама *Ало, овде ја* и *Сурвивал*. Само на први поглед ове песме делују анегдотски. Написана у дијалошкој форми, песма *Ало, овде ја* почиње духовитим, наизглед и наивним разговором, који представља припрему за завршну опаску: "одрасле не разумем, а увек они..." На почетку песме *Сурвивал* налази се афоризам: "Родитељи су штетна појава на родитељским састанцима". Афоризам се развија у слику намргођених родитеља који су заборавили да су били ђаци. Обрт настаје ироничним захтевом да деца одрже свој састанак и преиспитају рад одраслих ("нек и они мало буду под контролом"). Одаловићеве песме представљају поругу свету очева, али и жељу да се тај свет измени, да се у њега унесе више хармоније, и жаљење што, како је наглашено у песми *Чика Јовина странка*, родитељи "не знају да се воле".

Одаловић гради фабулу (фабуларност је, осталом, доминантна појава у лирици за децу), али она није чврста, већ се низ детаља тематски повезује. Очигледно је његов сукцесиван приказ – прелажење с једне сцене на другу, да би на крају сам читалац све те мозаике монтирао у заједничку целину. Узмимо за пример уводну и најдужу песму *Том Сојер у Црној Гори*. Кореспондирајући са ликом из дечије лектире, захтевајући, дакле, од читаоца известан претконтакт, песник наводи више хиперболисаних детаља. Долазак у Црну Гору, за Тома Сојера био би кобан, јер ту скакавци скачу у васиону, зечеви су величине диносауруса, орао "смаже" по троје деце, па чак и вола, "ђаци–пешаци вуковима персирају", паук има сто педесет килограма. После "језивих" и претећих слика, следи савет Твеновом јунаку: "Ако ти је глава мила, / молим те не долази – / остани у лектири". Јединство песме се не остварује само на семантичкој равни, већ и спајањем и прожимањем различитих динамичких сцена, које се сливају у духовиту сентенцу, чиме се песма и тематски и композиционо заокружује.

Поетика смешног и чудног, на којој је утемељена збирка *Том Сојер у Црној Гори*, најпотпуније је остварена у песмама инспирисаним мотивима из природе. Било да пева о великој суши и прижељкивању кише (*Кад је пламтело небо),* о облаку у крошњи тополе *(Висеће језеро*), или о пчелама и љутој трави хајдучици (*Хајдучица, полуделе пчеле*), Одаловић, и поред малих каламбура, досетки и низа неочекиваних и изненађујућих слика, исказује емотиван однос према природи, њеним бојама и обиљу. Мада интензитет свих песама није исти, на појединим местима налазимо треперења, па и осетне падове (*Баба Трајанка, Да попричам са мном*), песник је у основи задржао свој препознатљив израз и звук, глас духовитог и маштовитог писца, чије се обраћање деци одликује непосредношћу и једноставношћу. Књигом *Том Сојер у Црној Гори* Мошо Одаловић је на садржинском, тематско–идејном па и формално–поетичком плану, затворио један круг свог певања. Пре отварања другог круга, а да би избегао замку шаблонизма и стереотипности хиперпродукције, у коју су већ упали и неки најпознатији српски песници за децу, предстоје му нова понирања у талласте пределе детињства и нова поетска истраживања.

VI

Pregled časopisa

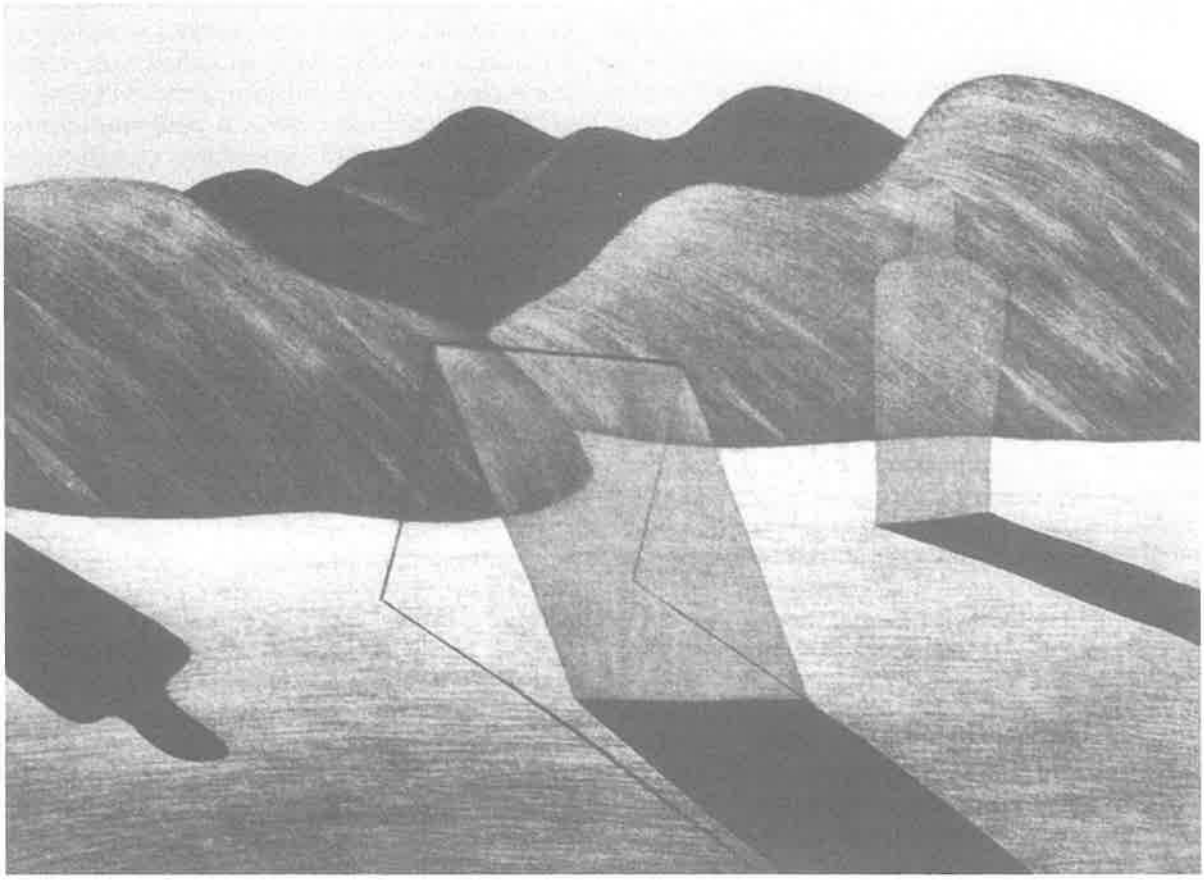

Biljana VESELINOVIĆ

APEL RADETA OBRENOVIĆA

("Reading Time", februar 1993)

U uvodnom delu februarskog broja časopisa *Vreme čitanja* (Reading Time), kao i obično, glavni urednik *Džon Koen* (John Cohen), obraća se čitaocima, objavljivanjem pisma i apela direktora Zmajevih dečjih igara, gospodina *Radeta Obrenovića*, koje je poslato iz Novog Sada u decembru 1992. godine. Pismo i zahtev objavljeni su u celini, kao i adresa gospodina Obrenovića, kako bi svi zainteresovani mogli i direktno da mu se obrate.

U rubrici "Članci", objavljen je izveštaj sa 23. kongresa knjige za mlade, koji je održan u Berlinu od 7. do 12. septembra 1992. godine. Tema Kongresa je bila: "Dečji svet u knjigama za decu – knjige za decu u dečijem svetu". Na Kongresu je prisustvovalo oko 500 ljudi iz 64 države. Glavni događaj prvog dana Kongresa bilo je svečano otvaranje, na kome je autorska nagrada *Hans Christian Andersen* uručena *Virdžiniji Hamilton* (Virginia Hamilton), istaknutoj američkoj spisateljki, autoru dela "M. C. Higgins Veliki". Nagrada za najbolju ilustraciju je uručena *Kveti Pacovskoj iz Češko – Slovačke.*

Uvaženi engleski autor, kritičar i izdavač, *Ajdian Čejmbr* (Aidian Chember), prilikom posete Australiji, u razgovoru sa urednikom "Reading Time", Džonom Koenom, objašnjava svoj pristup pisanju i izdavaštvu. Profesionalnu karijeru pisca počeo je pisanjem novela i pozorišnih komada za decu, radeći u biblioteci jedne osnovne škole. Kasnije se bavi i kritikom. Smatra da postojanje kritike čini piščev rad kvalitetnijim i produktivnijim. "To mora biti nešto što piscima otvara nove horizonte pisanja" – kaže Čejmbr. "The Tall Bridge" (Visoki most) je Čejmbersovo najnovije delo, koje je stvarano punih pet godina. To je priča o tri tinejdžera, koji se suočavaju sa životnim problemima i pokušavaju da pronađu svoj identitet.

Na australijskoj sceni knjiga, tek odnedavno se pojavljuju pisci čiji govorni jezik nije engleski. U ovom broju "Reading Time" objavljen je intervju sa Melinom Marchetom, autorom knjige "Looking for Alibrandi" (Tražeći Alibrandija). Ovo je priča o sedamnaestogodišnjoj Džozefini Alibrandi, koja živi sa majkom u Sidneju i pohađa strogu katoličku školu. Ona nema osećaj pripadnosti australijskom društvu, ali ne može da se uklopi ni u strogi način života italijansko–australijskih porodica. Džozefina živi u konfliktu sa okolinom: svojom bakom, kaluđericama u školi, školskim drugovima. Njen život se, odjednom, menja: sreće oca, miri se sa bakom, upoznaje prvu ljubav, doživljava tragediju, počinje da prihvata svet oko sebe. U svojoj knjizi Marchita oslikava životnu realnost – pozitivni optimistički stav, koji ne isključuje tragediju.

U "Pregledu" je predstavljena 151 slikovnica, dela za mlade i naučna literatura o deci. *Doni Karter* je autor slikovnice *Ne volim poljupce,* Rakel Flin je objavila priču *To nije fer,* školske avanture jedne koale, a Moris Gletchman *Brbljiva usta*, priču o devojčici koja je nema, a koja upotrebom ruku postaje prava brbljivica.

VII

Садржај осамнаестог годишта

АБДУ АБДУЛАХИ
Путник III – 72
АЛЕКСИЋ ВЕСНА
Ко станује у лопти IV – 70
Четиристо удараца IV – 74
АЛЕЧКОВИЋ МИРА
Равницом мојом засипа снег III – 32
Нека је срећно и дуговечно III – 97
АНДРЕЈЕВИЋ МЛАДЕН
Нити лекар, нити писац – већ глумац III – 132
АНДРИЋ ВЛАДИМИР
Моја нана III – 59
АНДРИЋ ИВО
Детињство III – 15
АНТИЋ МИРОСЛАВ
Плави чуперак III – 40
Кад се опраштамо са детињством III – 41
Једно исто срце III – 90
Змај није парастос и сећање III – 92
Детињство – до најуморнијих дана III – 93
Замочите се у машту III – 95
Радио сам свашта III – 119
АРСОВСКИ ГЕОРГИ
Звездани сјај песме за децу
Милутина Бебековског IV – 53
АРСОВСКИ ТОМЕ
Илуминација детињства IV – 86
БАБИНКА МИХАЛ
На плажи I, II – 69
Слана прича о јунаштву I, II – 69
Како да помогнемо себи I, II – 69
Ласо и маслац I, II – 69
Чудан свет I, II – 70
Некролог за све псиће I, II – 70
Јесења слика из природе I, II – 70
БАБИЋ ГОРАН
Змија III – 60
БАБИЋ САВА
Како преводити Змаја III – 9
БАБИЋ СЕЈА
"Плави чуперак" стиже са звезда I, II – 37
БАЈФОРД ТИМОТИ ЦОН
Не као странац III – 129
БАЛОГ ЗВОНИМИР
Хајде да се договоримо III – 42
Горе, доље, Змајевом улицом у
Новом Саду III – 108
Љубав према свему III – 108
Пура Моца – Моца Пура III – 112
Жеља III – 138
БАЊАЦ МИРА
Чезнула сам за циркусима III – 128
БАТБАЈАР ДАРМААГИЊ
Алима III – 74
БАЧИЋ ЉУБИША
Али III – 127
БЕБЕКОВСКИ МИЛУТИН
Из мојих жеља IV – 55
Панорама IV – 55
Наша кућа IV – 55
Мој деда би рекао IV – 55
Када воз прође IV – 56
Долазим ти IV – 56
Перуника IV – 56
Сеоска чесма IV – 56
Звезде IV – 57
Док роса сребри IV – 57
Калишта IV – 57
Предвечерје IV – 57
Жути лист, жута јесен IV – 57
Звездани петли IV – 58
Топола IV – 58
Јутарња песма IV – 58
БЕКРИЋ ИСМЕТ
Змај III – 13
Нек уђуте сви што пријете III – 59
Када улазиш у улицу Змаја III – 110
БЕРБЕР СТОЈАН
Мостонга I,II – 45
БЈЕЛКИЋ ТОДОР
Кад моја браћа улицом ходе III – 62
БЛАШКОВИЋ ЛАСЛО
Развели су се III – 59
БРАЈКОВИЋ ДРАГОМИР
Старе фотографије III – 63
БРЕХТ БЕРТОЛД
Коњ III – 67
ВЕГ ЂЕРЂ
Славољубива пертла III – 71
ВЕЛЕТАНЛИЋ СЕНКА
Змај – Зафир планета III – 126
ВИТЕЗ ГРИГОР
Шевина јутарња пјесма III – 24
ВИТЕЗОВИЋ МИЛОВАН
Велики посматрач детињства III – 10
Мисли За Змајеве дечје игре III – 61
ВУКОВИЋ ЧЕДО
Уместо хвала III – 89
ВУЧО АЛЕКСАНДАР
Весели спојеви речи III – 16
Мој отац трамвај вози III – 17
Змајеве дечје игре – острво и оаза III – 86
Поезија човекова страст III – 88
ГАЛ ЛАСЛО
Игра III – 22
ГЕОРГИЈЕВСКИ ХРИСТО
Модеран романескни говор IV – 11
ГОЛИЋ МИТА
Постојање I,II – 46

ГРЊА ПАВЕЛ
Две Марице I,II – 76
Удаће се за њега I,II – 76
Кишобран I,II – 77
Јурко је постао ученик првог разреда I,II – 77
ГРОЗДАНОВ ДАВИДОВИЋ СТОЈАНКА
Како се Маја шалила III – 56
ДАВИД АНДРАШ
Раскош равнице III – 37
ДАНОЈЛИЋ МИЛОВАН
Где спава врабац I,II – 58
Како се црта пашњак I,II – 58
Највећа загонетка I,II – 58
Узроци несанице I,II – 59
Брђани у трци за бољим животом I,II – 59
Пси и прогрес I,II – 60
Да ми је... I,II – 60
Сонет I,II – 61
Хеликоптер и летећи ћилим I,II – 61
Несаница кувајтског емира I,II – 61
Карађорђе по други пут међу Србима I,II – 62
Срби I,II – 62
П.П.П.П.П.П. I,II – 63
Змај у нашем памћењу I,II – 8
Срби I,II – 48
Шта човек да ради I,II – 49
ДЕАК ФЕРЕНЦ
Рана усред равнице I,II – 50
ДЕМАК МИРОСЛАВ
Оно I,II – 74
Како се расте без маме I,II – 74
Кукурузна зубоболест I,II – 75
Кога ће појести змија? I,II – 75
Коала I,II – 75
Ему I,II – 75
Како се расте без маме III – 64
ДИКЛИЋ АРСЕН
Плави кит III – 30
Од Змаја се може много научити III – 95
ДОМОНКОШ ИШТВАН
Тамо у собном долу III – 57
ДОТЛИЋ ЉУБИЦА
Романтично и хуморно у "Плавом чуперку" Мирослава Антића I,II – 29
Нова афирмација наше народне књижевности IV – 61
ДРАВИЋ МИЛЕНА
Како сам публици окренула тур III – 125
ДРАЖЕТИН МЛАДЕН
Поводом помена Мирославу Антићу I,II – 45
ДРЕНОВАЦ НИКОЛА
Нико не треба да зна III – 22
ДУЊИН ЈОВАН
Нове песме Милована Данојлића I,II – 57
Песничка разноврсност III – 35
ЂОРЂЕВИЋ ДРАГОМИР
Пријатеља кол'ко хоћеш III – 64
ЂУКИЋ МИОДРАГ
Искричаве могућности памети III – 100
ЂУРИШИЋ ДУШАН
У недоглед III – 114
ЕГЗИПЕРИ АНТОАН ДЕ СЕНТ
Мали принц III – 68
ЕРДЕЉАНИН АЊЕЛКО
Проглас маестра од карневала III – 112
Овим шором псовати се несме III – 113
ЕРИЋ ДОБРИЦА
Благе речи Благојеве I,II – 88
Еколошка азбучна јадиковка III – 45
Принцеза III – 45
Сад тихо диши – реч је о пиши III – 46
Погледајте ову реку III – 110
Кад би више улица III – 110
Лепи дани III – 114
ЗГРМС III – 127
Послаћемо III – 140
Здравица III – 141
ЖИВОТИЋ РАДОМИР
Необична антологија поезије за децу I,II – 80
ЖУПАНЧИЧ ОТОН
Цицибан записи III – 22
ЗАЈЦ ДАНЕ
Веверица – пекарица III – 39
ЗЕКЕРИЈА НЕЏАТИ
Цврчкова попијевка III – 38
ЗУБАЦ ПЕРО
Туселе вежне песме III – 62
Тога срце иште III – 111
Окус детињства III – 122
ИВАЊИ ИВАН
Рекох ли – дечјих књига? III – 93
ИМЕНИК III – 146
ЈАНЕВСКИ СЛАВКО
Концерт III – 27
ЈАНКОВИЋ ПАВЛЕ ШОЛЕ
Лажикажи из џака III – 52
И родих се ја III – 133
ЈАНЧИЋ ПЕРА
Деца нас гледају I,II – 44
ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ
Мали коњаник III – 8
Мали бата III – 9
Напомена матери III – 10
ЈОКСИМОВИЋ ВЕЛИША
Вишезначна слика света I,II – 83
Поезија, дете и стварност IV – 76
ЈУАНИЈЕ ЗХЕНГ
Лоше порекло миша Сху Кеа III – 75
КАЈНАР ЈОЗЕФ
Кренуо господин, кренуо је пољем III – 71

КАПИЦИЋ ХАЏИЋ НАСИХА
Змај нам је уљепшао дјетињство III – 91
КИШЕВИЋ ЕНЕС
Завичај живота III – 132
Велик као дијете III – 132
КОВАЧЕК БОЖИДАР
Претходница "Плавог чуперка" I,II – 24
Бити наиван, остати мудар – 41
Са зрном детињства у срцу III – 89
КОВНАЦКА МАРИЈА
Доживљаји пластелинка III – 67
КОРАЋ АЛЕКСАНДАР
Ивин воз III – 131
КОРДИЋ МИЛОШ
Село је изузетно III – 60
КРКЛЕЦ ГУСТАВ
Телеграфске басне III – 21
КУКАЈ РИФАТ
Чергари III – 51
КУРУЗОВИЋ ТОМА
Јесте л'чули? III – 121
ЛАКОВИЋ ДРАГАН
Најрадије сам с децом III – 120
ЛИНДГРЕН АСТРИД
Пипи за позлату детињства III – 69
ЛИР ЕДВАРД
Био један човјек III – 65
ЛУКИЋ ДРАГАН
Слободан Станишић I,II – 54
Злата Видачек I,II – 54
Невена Чутурић– "Прве три године живота" I,II – 85
Нађимо времена за траве III – 19
Нећеш ми веровати, знао сам III – 26
Бранка Ћопића III – 34
Све што деца расту више III – 46
Грађевинар књига III – 107
Нови вал – чика Јовин карневал! III – 109
Улица као пуслица III – 118
Велике речи III – 123
Пишем за цео свет III – 138
Змајеве дечје игре IV – 50
Ђорђе Радишић – Бајком против рата
МАКСИМОВИЋ ДЕСАНКА
Зима на виру воденог цвета III – 18
Ко хоће да доживи чудо III – 19
Остани дуго дете III – 87
Нема веће радости III – 90
Да Змај не остари III – 95
Част је бити песник дечји III – 96
Песници данашњи постаће песници од јуче III – 105
МАЛЕШЕВ СВЕТОЗАР
Кључари III – 103
Змајево двориште – космос игре III – 116
Дечји пријатељи IV – 40
МАНДИЋ БОЖИДАР
Шала III – 64
МАНДИЋ ЗОРАН М.
Антић I,II – 45
МАРКОВИЋ МИРКО
Малецке ловачке приче IV – 69
Хуморно виђење света IV – 72
МАРКОВИЋ СЛОБОДАН Ж.
Ново у књижевном стваралаштву за децу девете деценије XX века I,II – 16
Дечје штиво – изазов и лепота читања III – 103
Измаштана збиља Драгана Лукића IV – 5
МАТИЋ ДУШАН
Кад помислим на своје детињство III – 104
МАЂАДО АНТОНИО
Разочарење III – 66
МИЛЕНКОВИЋ МИЛОРАД ШУМ
Излет у равницу I,II – 43
МИЛИСАВАЦ ЖИВАН
Прва четвртина века III – 80
МИЛОСАВЉЕВИЋ ДРАГОЉУБ ГУЛА
Пет дугмади – улазница у циркус или Гула, докле ћеш бити дете III – 123
МИЛОШЕВИЋ ВЕЛИМИР
Змај поезије III – 47
Змајева улица III – 110
Звезда водиља III – 140
МИРКОВИЋ МИЛОСАВ
Доспети до буђења III – 104
МИХАЈЛОВИЋ МИЋА
Једне ноћи 1965: Плави чуперак I,II – 40
МИХАЛКОВ СЕРГЕЈ
Тридесет шест са пет III – 70
МАЈЕРОВА АНА
Када сам ходао бос I,II – 71
Са баком по целом свету за један једини дан I,II – 71
Иво и Ева I,II – 71
О петлу са дугиним репом и о јајима са заметком I,II – 71
МУСАБЕГОВИЋ ЈАСМИНА
Отргнути – наслов I,II – 25
МУЧАЈИ КСЕНИЈА
Мајчино срце I,II – 78
Лева оловка I,II – 78
Чаробно звоно I,II – 78
МУЧАЈИ ПАВЕЛ
Одисање сопственим језиком I,II – 66
НАСТАСИЈЕВИЋ МИРОСЛАВ
Мирослав Антић – магични чин стварања I,II – 36
Бубе у глави III – 56
Да се Змајеведечје играш III – 135

НЕНАДИЋ МИЛАН
Ја сам дете I,II – 43
НИКОЛИЋ ДРАГАН
Мој први комшија Том Сојер III – 125
НИНКОВИЋ СЛОБОДАН КИЗА
Не дајте своје снове III – 134
НИШАВИЋ РАЛЕ
На дан моје љубави I,II – 44
ОБЛАК ДАНКО
Дивно је бити Змај III – 98
ОБРЕНОВИЋ РАДЕ
Змајеве дечје игре, бистра река детињства III – 3
На видело знатижељника III – 102
Звукови детињства Александра Кораћа III – 131
ОГЊАНОВИЋ ДРАГУТИН
На фону класичне бајке I,II – 81
Природа – живот III – 19
ОДАЛОВИЋ МОШО
Мама је глагол од глагола радити III – 63
ОПАЧИЋ ЗВОНИМИР
Песник сеоског детињства и завичајне природе I,II – 5
Бајковити свет Гроздане Олујић IV – 26
ПАВИЋЕВИЋ СЛОБОДАН
Другови III – 57
ПАВЛОВ МИЛУТИН Ж.
Поетика родитељских заврзлама и урнебеса дечје маштарије I,II – 9
Цврчак и кабаре IV – 33
ПАВЛОВИЋ РАНКО
Змајева пјесма III – 12
Завичај пјесме III – 115
ПАВЛОВИЋ ТОМИСЛАВ С.
О великим речима III – 118
ПАЉЕТАК ЛУКО
Опет једна мачка и један миш III – 58
Кад се свијет ближе згусне III – 109
Кад Змајевом она шета III – 112
Упражњавање писама III – 124
ПАНКОВ ВЛАДАН
Хало децо, чекају вас приче IV – 75
ПАРУН ВЕСНА
Прозор III – 31
Зашто пишем III – 31
ПИНТЕР ЛАЈОШ
Има да има – веселља свима III – 111
ПЉАЦКОВСКИ МИХАИЛ
Ован и сунце III – 73
ПЕЊИН ДРАГИША
Сељачка кожа III – 33
ПЕРИЋ РАША
Ваља III – 49
ПЕТРОВ РАЈКО НОГО
Зрело жито вилов доле III – 62
ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ
Грађење куће III – 47
ПЕТРОВИЋ ВЕЉКО
Љубав према малом – великом свету III – 82
ПЕТРОВИЋ МИОДРАГ
Све је теже с песмама I,II – 46
ПЕТРОВИЋ МИРКО
Извориште у срцу III – 91
ПОПОВ РАША
Боцко и Мрцко III – 44
ПОПОВИЋ АЛЕКСАНДАР
Кесе и тег III – 38
ПРАЖИЋ МИЛАН
Игра као стваралачка делатност III – 104
ПРОСЕНИК БРАНИМИР
Шта човек да ради III – 49
ПУТНИК БОРИСЛАВ ПУБ
Ми нисмо ничија мета – ми смо становници света III – 113
РАДИЧЕВИЋ БРАНКО В.
Кад мати лаже III – 33
РАДИШИЋ ЂОРЂЕ
Песма о Змајевој песми III – 33
РАДОВИЋ ДУШАН
Змајова III – 5
Поезија првих слика III – 23
Тужна песма III – 28
О деци III – 29
Детињство у свима нама III – 83
РАДОЊИЋ МИРОСЛАВ
Драмске компонента "Плавог чуперка" I,II – 26
РАДУЛОВИЋ ДРАГАН
Змајев споменик III – 14
Змајев шта III – 14
Дај одрасли свијете III – 63
Донесите снове III – 114
У маленој – накривљеној кући III – 130
Крила пјесме III – 130
РАИЧКОВИЋ СТЕВАН
Песма коју је певао Гуније III – 36
Пентрајући се тананим лествама од стихова III – 87
РАНДЕЉ ЂОРЂЕ
Са златним прахом на прстима I,II – 41
РАТАЈЧАК ЈУЗЕФ
Над језером III – 73
РЕЂЕП ДРАШКО
Култ, али птица I,II – 23
Путујући, с Андрићем III – 15
Култ, али птица III – 40
Прва реч – добродошлица III – 83
РШУМОВИЋ ЉУБИВОЈЕ
Телефонијада III – 54
Ако видите аждају III – 54

СВЕЧАНА ПЕСМА
ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА III – 4
СИЛВЕРСТЕЈН ШЕЛ
Добро дрво III – 77
СИМОВИЋ РАНКО
Песник чика Јова III – 11
Ко има Змаја, ко има Вука III – 141
СКОТИ ЂАКОМО
Продавница III – 38
СОКОЛОВИЋ ЗИЈАХ
Сви моји цм III – 122
Тихо ноћи III – 141
СРЕТЕНОВИЋ ЈЕЛИЦА
Да игра никад не престане III – 136
СТАНИШИЋ СЛОБОДАН
Змају III – 12
Змајизми III – 13
Осам љубави III – 55
Змајизми III – 139
СТАНОЈЕВИЋ БАЈФОРД МИЛА
Дете у сендвичу III – 129
СТЕФАНОВИЋ МИРЈАНА
Бубамара III – 53
СТОЈИЉКОВИЋ ВЛАДА
Како сам купио кишобран III – 51
СТОЈКОВИЋ ГОРДАНА
Lecture jeunesse I,II – 90
La revue des livres enfants I,II – 90
La revue des livres pour enfants IV – 81
СУБОТА МИЊА
Деца су украс света III – 121
СУБОТИЋ РАДОМИР
Другови III – 45
SUMMARY III – 144
ТАРАПУЗА СТОЈАН
Цвијет и злато III – 45
ТАРТАЉА ГВИДО
Дедин шешир и ветар III – 20
ТАХМИШЧИЋ ХУСЕИН
Змај у свету деце III – 8
ТЕРЗИЋ НЕДЕЉКО
Последња кућа у Змај Јовиној III – 63
ТЕШИЋ МОМЧИЛО
Кос III – 23
Жеља III – 139
ТИМОТИЈЕВИЋ БОЖИДАР
Иде поштар, носи писмо III – 42
ТОДОРОВИЋ МАРА
Издања "Плавог чуперка"
Мирослава Антића 1965–септембар 1990. I,II – 48
ТОЛСТОЈ ЛАВ Н.
Детињство III – 66
ТОПАЛОВ ВАСИЛИЈЕ
Молитва I,II – 44
ТРИФУНОВИЋ ДУШКО
Сремска Каменица – Скаменица III – 11
Шекспир III – 44
Проглас III – 115
Сто година III – 128
Ми смо деца, дакле људи III – 128
Змајева капија III – 138
ТУРЈАЧАНИН ЗОРИЦА
Приче за оба уха IV – 17
Предјели "нацртаног" свијета IV – 66
ТУШЈАК ЈУРАЈ
Деца света I,II – 72
Март I,II – 72
Кад моја мама код куће није I,II – 72
Како долази пролеће I,II – 72
Распуст I,II – 72
Зимски распуст I,II – 73
О јединственом крају I,II – 73
ЋОПИЋ БРАНКО
Болесник на три спрата I,II – 25
Жижа која зрачи III – 84
Откривам тајну III – 85
ЋОРОВИЋ–БУТРИЋ ВЕСНА
Књига питалица IV – 71
ФЕРЕНЦ ФЕХЕР
Лирски наук о птицама III – 37
ХАЈДУКОВИЋ ЛУКА
"Плави чуперак" је превратничка књига I,II – 33
ХАРДИ КОВАЧЕВИЋ ИРИНА
Нередиште III – 60
ХАЏИМАНОВ ЗАФИР
Извор III – 101
Разговор оком III – 126
ЦРНЧЕВИЋ БРАНИСЛАВ
Мрав добра срца III – 43
ШИКУЛА ВИНЦЕТ
Човек се и не нада III – 76
ШОП ИВАН
Игра се наставља III – 24
ШТРУЦ ТЕПЧАНИН АНЂЕЛКО
Оде на Олимп равнице I,II – 40